

ს ვ ა ლ ი

საქონლობა, საგონიერო და სალიბერატორო ნახაზიანი ზაზთი ბაზონის ყოველ კვირა დღეს
№ 44 ოქტომბერი 20 1896 წ. № 44

შინაარსი: კვირიდან კვირამდე მზავებლისა.—სხვა-და-სხვა ამბავი.—ქ. ქეთაისის ნობითი.—ტბუცს, დეჟო მარტყო-
ფელისა.—კვალისა კორესპონდენციები.—ვაჟა-ფშაველას პოეზია, (კრიტიკული ცდა) ი. ნავაშისა.—კრიზანდური ანთროპო-
ლოგია (დასასრული) გ. ბაღრიძისა.—შენ არ იცი რომ დეჟო სანდროსა.—გურამი მოგზაურობა (დასასრული), იობა მე-
ტაღურისა.—უცხოეთიდან: სოფელი და სასოფლო სოფლა ტრამაიაში (შემდეგი) საზღვარ-გარეთელისა.—ქრანლ-გაზთებ-
დან.—ბ.ნ. რ. სოლოდაკელს ი. როსტომაშვილისა.—საქველ-მოქმედო საქმე —კვალის ფოსტა.—შეცდომის განწორგება და გან-
ცხადებანი.

კვირიდან კვირამდე.

წარსული კვირე სწო-
რეთ სადილობის კვირ-
იყო და სადაც სადილობ-
იპართება, იქ ჩვენს შვეერ-
მეტყუელებს ხომ საზღვარ-
არა აქვს. თვით სადილობ-
რომელსაც თვით სუფრა-
ზე იაგუნდის თვლებამ-
დაუყრია კანური ლენი-
გავსებული ქიქება, რალა-
ოლტაცებას ჰგერის მოსა-
ღრღეებს; აქ მუნჯი ენა-
იღვამს, შვეერმეტყუელ-
დემოსთენათ იქცევა, ხო-
ლო პოეტო მუშათ. აქ ა-

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

ბარის მსხვერპლათ შეწირვა უწყვიძობის დროს აფორიკაში.

იკუნდის ფერ ღვინის გავლენით ყველანი ქვეყნის მზრუნველებათ იქცევიან: ბანკირიც, ექიმიც, მოურავიც, ბატონიც, ფარმაცი, მერიქიფეც და მზარეულიც: ბანკირი იმიტომ რომ ვისაც სადილს უყვითებენ, იმისგან მტრ სადღეოდნურ ფულს გამოიღობს, ექმი, იმიტომ რომ სადილიდან კაი მსუქან ლულუფას წაიღებს თავის საავთმყოფოში, მოურავი იმიტომ რომ სამოურავო ქონით შეიზინხლებად, მზარეული იმიტომ რომ ნასუფრალი ბევრი რჩება, მერიქიფე იმიტომ რომ ნაყურით ითვრება, ბოლოს ფარმაცი იმიტომ რომ ვათილი ბუტებს წიწყნის ხოლო ყველანი ქველის მომქმედდა სხებიან და თავის მუცლის დღეგრძელობით სამშობლოს დღეგრძელობას უწყვეტ. შეიქმნება დაუსრულებელი ძაბილი: „ვაჟ-მარჯოს საქართველოსო“. მოდი და ამისთანა უძღვე ბობის კვირაში ენა როგორ არ უნდა აპარტალდეს.

რადგან საქართველოს მოწინავე თაობას სხვა ასპარეზი აღარა შერჩენიარა თვით-არსი მოქმედებისთვის, ამიტომ მათი ნიჭი მხოლოთ ამ სასადილო-ვახშო მჭევრმეტყველებით გაუფთქილა. ამ დროს ქართველს ევლარ იცნობთ. ის ცურავს აღტაცების მორევეში, მისი თვალები საიმედო ნაპერწკლით იწოვება, ის ამ წუთს სრული ბედნიერია, რადგან გრძობს თავის თავს გმირათ, რადგან ჰგონია, რომ მისმა სასადილო მჭევრმეტყველებამ სამშობლოს მოკურნა ნათელი და იგი სანეტარო სამოთხებთ უკვე იქცა, საცა აღარ იგრძნობება არა ეითარი ტყვილი, გარდა ბედნიერი ცხოვრებისა; ჰგონია, რამ უკვე დადგა ჯამი ვარცხრომისა და ვანსვენებისა; აქ იღვრება მხოლოთ ცრემლი საიმოვენებისა. აქ ქართველი მეთაური არამც თუ მარტო სმაჰამის უხეობას იჩენს, არამედ მჭევრმეტყველობისასაც; იმის ბავადან-გადმადის დაუშრეტელი წყარო ოქროვანი სიტყვებისა და ყველანი ოქროვანრებათ ხდებიან, ლაბაჯაობენ მოუღალავეთ, წარმოაჩენენ საკვირველ თვისებებს იმ არსებაში, რომელიც გამხდარა სავნათ სადლისა: იგი, ესე იგი, საგანი სადილისა, ორატორების თვალში იქცევა ხან მშუთ, რომელიც ვარს უფლის ქვეყანას, ათბობს და აღორძინებს, ხან მთავრეთ, რომელიც ვრს ბნელში უნათებს და ბნელი მას ვერ ეწყვეა, ხან ვარსკვლავებათ, რომელიც დაღვრემილს გულს ერისას უფანდხას ჰქენს; ბოლოს ორატორები შოთა რუსთველისასაც კისრულობენ; ამ დროს მათ წინ გაუცუცხლებათ თამარ მეფე და შებღავიან: „მას ვაქებ, ვინცა მიქია, არ ცუდათ თავი გამიქქაო“. ამ მხრით წარსული კვირის სადილები სწორეთ საკვირველი მოაღენა იყო ამ ჩვენს ბედნიერ სამშობლოში. არამც თუ საქართველოს სატანტო ქალკებში, საფლებშიაც კი იპართებოდა სამ-

ჭევრმეტყველო სადილები და მერე რა რიგში, ვასა-შტერებელი, ვასაყურყურებელი, როგორც გურულუბი იტყვიან. ამ სადილებზე წარმოითქვა ჯერ-ჯერობით ას ორმოცდა ათი სიტყვა; აწ რაც ითქმება, ის კიდევ სხვა იქნება. როგორც ეცით საქართველოს ქალკებ შორის ბათუმს თვალსაჩინო ალავი უქირავს და ის ჯერ კიდევ სასადილო „რჩენებისთვის“ არ დაძრულა. საკვირველი გავლენა იქონიეს ამ სადილებმა ივერიელების საორატორო ნიჭის განსავითარებლათ. ასე ვასიხვე, ბოლოს თურმე სასადილო სუფრაამაც ენა ამოიღდა და მხიარულებით შექცვილა ორატორებს: „ავერუმ ივერიელებოვო!“

ერთ ძველებურ საქართველოს სატანტო ქალკეში ერთხელ თურმე ერთმა ესტუაშამა ახალი სამჭევრმეტყველო ჰანგიც კი მოაგონა; იმან დიწყო თავისი სიტყვა ხიდან და ეს ხე თავის ფესვიან ტრეტებთან ბოლოს საზოგადოებათ გადაქცია; ხის ფსევებისგან დაბალი წოდება შექმნა, ტანისგან — შუთანი, ხოლო ტრეტებისგან მაღალი წოდება. ამ სახით წარმოითქვა მან: საგანი ჩვენი ქება-ღიდვისა ერთი ვინმე ხის მწერვალზე დასკუბული ფოთალიაო! მაშ, ვაუმარჯოს ფოთოლსო და მეც ამ ფოთლის მორტრფილესო. ამ დროს ბანკირმა მოურავს წაჯლიქვა: არაქა არ გამოგეპაროს, ახლა შენი ჯერიაო. მოურავიც წაპოჯარდა ფეხზე და წარმოთქვა: „ესეც იმ ფოთლის საღვგრძელო იყოს, რომელმა ფოთოლმა ჩვენ ქალკეს რკინის გზა არ აცილოსო. უცებ შეიცაა ჩურჩული. გვიანდაა, გვიანდაა; აქცოდეს კაცხის ზარბაზანი, როგორც ჩვენ ქალკეს რკინის გზა აცილდაო“. ბოლოს წამოაღდა ერთი ბაიჩალ-ტარიეთ ამოტილი ივერელი და წარმოთქვა: „ესეც იმ ღერას საღვგრძელო იყოს, რომელმა ღერმაც ჩვენ ფოთოლს ყვავილები შეასხაო“. ამ შევნიერ სიტყვებზე იგრაილეს მესადილეებმა, ვაუმარჯოს საქართველოსო.“

ამ დროს წაეშველა ბანკირი და თქვა: „ესეც იმ ნიადაგის საღვგრძელო იყოს, რა ნიადაგმაც ფესვები ასაზრდავა და ამ ფესვებმა საფუძველი ვათხარა და ამ საფუძველზე სახლი აშენდა და ეს სახლი ჩვენ ბანკში დაგრავედა და იმისგან დიდედტები მოგვემატაო“. ვაუმარჯოს, ვაუმარჯოს საქართველოსო. ნეტაი ჩვენი ქვეყნის ბედნიერებასაო! — მიაყვირეს მესადილეებმა.

ამით ვათავდა პრევიციტებში სადილების კვირე.

წარსულმა კვირემ სასადილო მხიარულებას გარდა ერთი საუტევეო ამავეიც მოგვიტანა. უმაღლეს მთავრობას შეუწყნარებია ჩვენი თავდაზნაურობის გაქირება, შეიღების გამოხდის შესახებ, და მოუხდე-

წარსულმა კვირემ სასადილო მხიარულებას გარდა ერთი საუტევეო ამავეიც მოგვიტანა. უმაღლეს მთავრობას შეუწყნარებია ჩვენი თავდაზნაურობის გაქირება, შეიღების გამოხდის შესახებ, და მოუხდე-

ნია განკარგულება, რომ ქართველ თავად-აზნაურობის შვილებს გაუადვილდეს სახელმწიფო სასწავლებლებში მიღება. ამ დღეებში თბილისის გუბერნატორმა აცნობა ქალღმერთ ქართლ-კახეთის თავად-აზნაურობის წინამძღოელს შემდეგი: „უმაღლესმა მთავრობამ შეიწყნარა კავკასიის მთავრობის წარადგინება საქართველოს ღარიბ თავად-აზნაურობის შვილების შესახებ, რომელთაც უნდა გაუადვილდეს როგორც კადეტის კორპუსში, ეგრეთვე სხვა სახელმწიფო სკოლებში შესვლა“. ამ განზრახვით უმაღლესი მთავრობა კიდევ შეკითხვით ფინანსის მინისტრს: შეიძლება თუ არა ახალი წყაროები აღმოვაჩინოთ საქართველოს თავად-აზნაურობის შვილების გასაზრდელათ, სტაჟენდიების გასამრავლებლათ და ღრობებით ხელის გასამართავათ? ფინანსის მინისტრსაც დასტური დაუცია ამაზე.

ეს მწვევი საკითხი ქართველ თავად-აზნაურთა შვილების უნუგეშო მდგომარეობის აღზრდის შესახებ ახალი არ არის. ეინ არ იცის, რომ საოველში მცხოვრებს ჩვენებურ აზნაურს და თავადს ძალიან უჭარს შეიღის გამოზდა. ამ საჭიროების დასაკმაყოფილებლათ სათავად-აზნაურთა ბანკის მთელი თავისი მოკვება ეხარჯებათ და მეთაიდოც ცერ დაუწყაყოფილებით. ეველანუ სამწუხარო და საყალბო ის არის, რომ ახლანდელ სკოლაში ქართველ ოჯახს გაუძნელდა შეიღის აზრდა, სწავლა. ოჯახს აღარ აქვს საშუალება თავისი შეიღა სკოლაში მოამზადოს მის ბუნების მოთხოვნილების შესაფერათ, ამის გამო შთამოება, რომელსაც სკოლაში გამოზდის სახსარი არა აქვს, თან-და-თან ეელურდება და პირუტყუდება; ხოლო ეინც ცოტადანათ შეძლებულია, ის მთელ თავის ღონისძიებას შეიღის გამოზრდას ანდომებს და ბოლოს მაინც ეერას ხდება. ქართველი ახალგაზრდობა, რომლის ბუნებაზე არ არის მოწყობილი ახლანდელი სკოლა, ცერ უძლებს განათლების ტვირთს და ხშირათ ტრავებს შუა გზაზე სწავლას. ის აღარც განათლებულებში უჩვეია, აღარც გაუნათლებლებში. არ არის მომზადებული ცხოვრების ახალ მოთხოვნილებისათვის, შრომა არ იცის და თან-და-თან ღარიბდება.

აი, ეს იყო უმთავრესი მიზეზი, რომ თვალისის თავად აზნაურობამ 1871 წელს თბოვა ხელმწიფე იმპერატორს, აღექსანდრე მეორეს, როცა იგი ბმანდებოდა კავკასიაში, რომ რადგან მკაცრი ჰავა რუსეთისა ჩვენი შვილების ნორჩ ავებულებას არ უზღებოა, ამისთვის უქვეშევრდომილესათ ეთობოეთ ერთი კადეტის კორპუსი მხოლოთ საქართველოს თავად-აზნაურობისთვის თფილისში გავისნასო. ყოველად მოწყალე ხელმწიფემ ნება დართო. მალე დაიხ-

სნა კადეტის კორპუსაც ჩვენი გვევონა, ეს სასწავლებლი განსაკუთრებით ქართველ თავად-აზნაურობის შვილებისთვის იქნებოდა. ყოველად მოწყალე ხელმწიფის ნებაც ასე იყო, მაგრამ სამწუხაროთ ღრთათ-ეთათრებამ სულ სხვა ნარათ დააყენა ეს სასწავლებლი. დღეს იქ ყოველი წოდების, ყოველი გვარის და ტომის ახალგაზრდობა იზრდება. მათ შორის ქართველების პროცენტი ძალიან მცირეა. დღევანდლმა უმაღლეს მთავრობის განკარგულებამ ცხადათ დავებანახება, რომ იგი არ არის თანახმა ადგილობრივი სამოსწავლო წოდების მიერ მოქმედებისა და კვლავ გვიწოდენს თავის მოწყალე ხელს, რომ დაგვიფაროს.

მასკვადი.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ფილისის სახელისნო გამგეობას არეითარი გაუმჯობესობა არ დაეტყო: უწესოებას აქ, გვანებთ, არაოდეს არ მოელება ბოლო. მაგ, ამქარში შესარცხავათ, ე. ი. რაინე ხელისნობის მოწმობის მისაღებათ, კანონის ძალით დაწესებულია გადასახდათ მ მანეთო; სახელისნო გამგეობა კი ამ გვარ მოწმობითათერს 25 მანეთს ახდევინებს.

* *

სამი კვირაა რაც ჩვენმა ქართულ ღრამატიულ დასმა დაწყეო ოთწმებათობ-თ წარმოდგენების მართეა; თითქმის ყველა საუყუეთესო არტისტები, გარდა ეთ. მესისსა, იღებენ მონაწილეობას. დიდი ხანია ასე ერთათ არ შეკრილან ჩვენი ნიჭიერი სახიობანი. მაკ, „ხათაბალა“ ისე შეწერიათ წარმოდგენეს წარსულ კვირას, რომ ხელოვნებაში განეთათრებულ პირებ-ც წუნს ეერას უპოვიდენ. მაგრამ, ჩვენდა საუბედუროთ, ხალხი სულ ერთი მუტა დაეწერა, ისიც უეჩოა სომხობა.

* *

არღონის სემენარიის რექტორს არხიმ. იოანეს, როგორც „Нон. 060ა.“-ას გაუვია, უპირებენ თბილისში ეთსკოპოსათ კურთხევის და მერე ქუთაისში, განსვენებულ ეთსკოპ. გაბრიელის ალაგზე, გადაყენას.

* *

ჩვენი შეეიტყეთ ერთი სასამონო აშბავი, რომელიც არ შეიძლება, რომ არ განუზიაროთ მკითხ-

ველ საზოგადოებას: თბილისის სათავად-ზნაჯრო სკოლის მასწავლებელს, ალ. ნათაძეს, შეუდგენია პირველ-დაწვევითი სახელმძღვანელო წიგნი სახელათ „მოკეთე ბავშებისა“, რომელიც სამოსწავლებლო სამუქოს (Совѣтъ Попечителя) უცნია ღირსათ სკოლებში ხმარებისა.

ამ სამოსწავლო წლიდან თბილისის სასულიერო სასწავლებელში, ყოვლად-სამღვდელო საქართველოს ექსარხოსის ელადიმირის განკარგულებით, ყოველ დღე გაკვეთილების დაწყებამდეს ყველა მოსწავლევებს უმართვერ კითხვებს სარწმუნოების და ზნეობის შესახებ, საეკლესიო გალობითურთ. კითხვების საგნებია წმიდა მამათა ცხოვრება, სახარების ასნა, საეკლესიო საგალობელნი, რომლებსაც ყველა შეგირდები გალობენ ერთათ. (Кавказ).

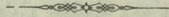

ამ დღეებში გაათვეს ეგზემენები თბილისის საბალანსო სკოლაში. სწავლა დაამთავრეს 11-მა ყმაწვილმა; იმათში ზუთი ქართველია.

ჩვენ მივიღეთ შემდეგი წიგნები: 1) „Е. Такай-швили. Материалы для Истории Грузии“. ეს წიგნი გამოცემულია კავკასიის სამოსწავლო ოლქის გამოცემის მიერ და შეიცავს ზოგიერთ ქრონოლოგიურ ცნობებს უკანასკნელი ზუთი საუკუნისას (1444—1855) და კათალიკოსი დომენტი III-ს ორ აქტს.

2) შენდობა, დრამა ერთ მოქმედებათ ფრანსუა კოპპესი, თარგმნილი ა. ნიკიტინის მიერ. გამოცემა „გლეხისა“ № 2. ბათობი.

ქ. ქუთაისის ნობათი.

ღმერთო ჩემო!
(ხალსურა)

სწავლი დღი ასეია ქ. ქუთაისის და მის ცხოვრებას. თითქო ვანგებ იმითამ ამოუყვია ამ პაწია ქალაქს ჩვენ პაწია ცხოვრებაში თავი, რომ ჩვენა პაწია წინ-მსვლელობა, ჩენი, ერთი ბეწუნა ცივილიზაცია აღვაგმოს და ქუთაისის მეფეუტონებისა არ იყოს „დაწანადოს“, უკან დაახევინოს. გადლიკთხეთ „Новое Обозрѣніе“-ს 13 ოქტომბერის №-ში

ქუთაისიდან კორესპონდენცია და ზემოთქმულში ცხადთ დარწმუნდებით.

„იყო და არა იყო რა“—ეს ზღაპრული დევნა და სათაურა სწორათ ზედ ქ. ქუთაისზეა გამოქრილი. იყო ქ. ქუთაისში ქალთა საკვირაო სკოლა, და თურმე სულაც არა ყოფილა რა, მსწრაველ მოისპო, გაქარწყულდა, გაცამტვერდა; მოისპო, როგორც ერთი ნაადრევი, ქ. ქუთაისისათვის გამოუყენებელი მოვლენა. რომელმა ზენამ არ რომელმა ქვენა სასტუკმა ქარამ დაქუთალო ამ ქ. ქუთაისის ყველისა და საუკუნო ბნეჭითში წარატა. არც ის გახლდათ და არც ეს. ქ. ქუთაისის ცვალებადსა და თავის-ნება ბუნებას არაფერი ბრალი არ უდევს ამ ქალაქის უბედურებაში, ქარი ბუნებრივი კი არ გახლდათ, ნამდვილადანადანური, პირადი, ინდევიდუალისტური, მძლავრ-მკვეთრი, მიმგრევი-მომგრევი, ქარი იყო: ბ. ე. ი. პეტრიაშვილის ქარი გახლდათ, და ამ ფრიად ღირსეული გემის ქარ-გრივალმა აღვა პირისაგან ქვეყანისა ქუთაისის საკვირაო სკოლა; აღვა კვალ-წმინდათ, ძირიანათ და სამუდამით. ბ. პეტრიაშვილი ქ—ის საქალაქო სკოლის უფროსი გახლავით, ქალთა საკვირაო სკოლას კი ამ საქალაქო სკოლაში ჰქონდა დღე-მოკლე ბინადრობა, და ბ. პეტრიაშვილმა აუწყა ქ. ქუთაისის თვით-მართველობასა და მთელ ქვეყანას: საკვირაო სკოლა მასუხებს, მოსენუნებს არ მადღეგსო, დ თომცეს საქალაქო სკოლის სადგამი ქუთაისის თვით-მართველობას ეკუთვნის, მისგან დაქირავებულიაო, მაგრამ რას მიქნა ქ. ქუთაისის თვით-მართველობა და მისგან დაქირავებული სახლიო, მე ვარ და ჩემი სკოლაო, და „მარ“ ჩემგან ღიბერალურო ფარტაზიო! ბარაქლა თქვენი მარჯვერის გულადობას და თქვენი ფილტვების ძლიერებას ბ. ი. პეტრიაშვილი!

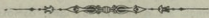
რამდენათ მძლავრ-დიდებულა ქ. ქუთაისში ბ. ე. ი. პეტრიაშვილის პირველება—იქიდან ჩანს, რომ მისმა გრივალმა აღვილ საკვირაო სკოლას ქუთაისის საბჭოსი და მისი სასკოლო კომისიის წინააღმდეგობაც მიაქარაოა ზედ და მხოლოთ ორმა პირმა გაუძლო ამ გრივალის სასტუკ კვეთებას: ბ. დ. ა. ნაზაროვა და ბ. დ. ბ. ზელთუფლიშვილი. პირველი საბჭოს უფლებათა დაცვის ნიადაგზე იღვა, მეორე კი თავისი უფლი, უკთლი შობილურ პროტესტის ნიადაგზე, მაგრამ რას ვაწყობდა ეს ორა პირი: ბოლოს და ბოლოს პროტაკოლის ქერ-ქვეშ უნდა შეეფარათ თავი. ე. ი. პეტრიაშვილის გრივალმა თავზე გადაუგრილა იმთ და რაც სწაღდა, მოახდინა.

ამიერიდან ქ. ქუთაისის მისი ვარდ-ბუღბუღ-ზამზამ-შროშნებით აფრადებულ-აქტრიალებული-ქუთაისობა წაერთვა და თვის-კერძო-ჩემ-ნება-რაც-მინდ-

მას გიზამთ აჭრელებული პეტრიაშვილობა მიენიჭა. ქ. ქუთაისი აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ბ. პეტრიაშვილის დედა-ქალაქით იქნება და დარჩება. ნეტავი მას!

აქეთ ვცნენ, იქით ვცნენ ქუთათურები, რომ საბარლო ქალთა საკვირთა სკოლისათვის, 115 მოსწავლისათვის, სადმე სხვა შენობაში გაფინათ ბინა, სათავად-აზნაურო სკოლაში უნდოდათ მოეწყოთ, მაგრამ აქაც ვერ მოვატოეთ. შენობის პატრონმა, ექიმმა ბ. ს. ნ. ლორთქიფანიძემ, რეპუციონული „ბრაწი“ აჩვენა კეთილის-მონდომე პირთა, სათავად-აზნაურო სკოლის შენობა იმისთანა მტკიცე, საკუთრების კოლოფში გამოდგა მომწვედელ-ჩაკეტული, რომ პაწია კეთილი საქმეც ვერ მოუტეზნის მას ვერსაიდან შესაძერენ-შესასულეს.

სად მივდივართ, ღმერთო ჩემო!

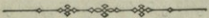

გ ა ბ უ კ ს.

გეც ერთ ღროსა, სანატრელსა მომავალსა შეეხაროდი: გულის ძგერით, ალტაცებით ღროს მივდედი, მიეტრფოდი. მტკიცე ძიბა, სიყვარული და ერთობა მეც მგვეროდა; მონებისა დასათრგუნათ ჩემო გულიც ბევრჯელ სრბოდა, მეც ეს მხარე ტაძრათ მიჩნდა, სამწირველოთ ღვთებისა; მეც სულს წმინათ მიშვოთებდა ეს ხმა ტანჯვა-აფებისა, მეც მწუჭროდა, რომ მოძმენი გულს ჩამეკრა, ჩამეკონა, მითთან კრემლი დამეფრქვია, მათთვის თავი დამეშონა... მაგრამ განქრენ, გამიკუდდენ უსუსურნი ოცნებანი და სიმუხთლვ ამ ცხოვრების ერთ დღეს ენახე გაეცანი... მას აქეთა გრძნობა დაცხრა, სურვილები შემიმცირდა, ფიქრნი შავთ შეიმოსენ, გული მტრულათ ამიღრინდა.

მარტყოფელი.

აბა ზიუდ-ოსტოგი-კულტუში მდებარეობს კასპის ზღვის ნაპირას, დაბა ბოქო-პრომისლიდან თორმეტი ვერსის და მდინარე მტკვრის ნაპირიდან ოთხი ვერსის მანძილზე. დაბა ზიუდ-ოსტოგი-კულტუში გაშენებულია ძლიერ დაბალ ადგილზე, რის გამო აქ ყოველ წლებით მეტათ ვახშირებულია ციებ-ცხელება, რომლის მსხვერპლათ ბევრი ხდება, მეტადრე მუშა ხალხი, რადგანაც ამოდენა ხალხს ის ერთი ფერშალი ვერ აუვა, რომელიც მოწვეულია თევზის ქარხანის პატრონის ბ. ისტომანოვის მეურ. კარგი იქნებოდა, რომ დანარჩენ ქარხნების პატრონებიც მოიწვედნენ ფერშოლებს მაინც და ამათთანვე იქონიებდნენ აფთიაქს თავიანთ მუშებისათვის.

დაბა ზიუდ-ოსტოგი-კულტუის ცხოვრების უპირველეს წყაროს შეადგენს თევზის მრეწველობა; აქ არის ამისთვის გამართული ქარხნები. უფრო გამორჩენილი ქარხნების პატრონები არიან: ისტომანოვი, პაპოვი, ალმაზოვი, სარუხანოვი, კამოევი და აბაზოვი; თითოეულ მადგანს ჰყავს დაქირაებული რამდენიმე თევზის მჭერელი და საკუთარი ნაგები, რიკხეთ 40—60, თითაზე მუშაობს არა ნაკლებ ოთხი კაცისა. ნაგები დილით გამართობიან ზღვაში, სადაც ანკისები და ბადებია გამართული თევზის დასაჭერათ. თევზს კარგა იჭერენ მაშინ, როცა ქარი უტერავს ზღვიდან, რადგანაც ზღვის ღელვის ღროს, ტალღებს თევზი მოჰყვება რანკისზე ადვილათ ეგება. ზღვა, სადაც თევზს იჭერენ, შეადგენს სახელმწიფო კუთვნილებას და ამიტომ ქარხნების პატრონები და მოაჯარადრე მჭერაგები ვალდებულნი არიან აიღონ თევზის სამრეწველას გამგეობისაგან ნება-რთვის ბარათები.

თითოეულ ქარხანას ყავს გამეგე, რომელიც ღებულობს წლიურათ 2000—3000 მანეთამდე, ხოლო ნოქრები თვიურათ 30—40 მანეთამდე, მუშახალხი თვეში ღებულობს 10—12 მანეთს; ზემოხსენებულ პირთ ამას გარდა დანიშნული აქეთ კიდევ დღიური სარჩო და ბინა, ყველას თავის სასახურის შესაფერათ... აქ იჭერენ თითქმის ყველა გვარის თევზებს, რომლებიდანაც აკეთებენ ღოშს, ზურგიელს და ხიზილალას. ფუთი კარგი თევზისა ღირს 7—8 მანეთათ, ხოლო ხიზილალა 40—50 მანეთამდე. —

დაბა ზიუდ-ოსტოგი-კულტუში არსებობს ერთკლასიანი სამრეველო სკოლა, რომელშიაც სწავლობენ 80—90-მდე მოწაფეები. ბ. დავით სოლ. ისტომანოვი ცდილობს ამ ქვათ დააარსოს წიგნთ-საცავიც.

ოატს ამა ოკტომბერის დღის 4 1/2 საათზე უეცრათ ამოვარდა ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთის ქარი. ქარხნების მეპატრონეთათვის ეს პირველით ძალიან სასიამოვნო იყო, რადგანაც საზოგადოთ ქარი, როგორც ზევით ვთქვით, თევზის ქერას ძლიერ უწყობს ხელს, მაგრამ იმედი გაუცრუდნათ, რადგან ქარი თანდათან მატულობდა. ბოლოს ე. ი. ნ.-ს, ღამის 2 1/2 საათზე, ისე მძლავრათ დაუბერა, რომ მდინ. მტკვარმა გადმოხეტია ნაპირიდან და მთელი ზიუდ-ოსტრავი-კულტუცი წყალში დასუზავდა. მცხოვრებლებმა გვიან შეიტყეს წყლის გადმოხეტია; როცა გაიკვს, ყველას თავზარი დაეცა, და მართლაც კალმით ძნელი იმის აწერა, რაც იმ ღამეს მოხდა. დღითი როგორც იყო ქარმა იკლო; საღამოს 10 საათზე ქარი სულ ჩაერდა და მას შემდეგ წყალმა თანდათან დაიკლო. მხოლოდ მაშინ ვიცავს მცხოვრებლებმა, რომ ოჯახის ავეჯეულმა, ვისაც კი რამ გააჩნდა, წყალს სულ წაელი. დღითი ექვს ოკტომბერს ქარხნების პატრონებმა გავზავნეს მუშები ნაევებით ზღვაში ანკესებზე აგებულ თევზის მოსატანათ, მაგრამ მუშებს ანკესები და ზადებები ვეღარ ეპოვათ. ერთი სიტყვით, ხალხი უკიდურეს მდგომარეობაში მიყოფება. ზარალის აღრიცხვა ჯერ-ჯერობით ყოველად შეუძლებელია.

მიხეილ გონტრაქი.

ლეღნის საზოგადოება (შორაპნის მახრა). ლელენის საზოგადოებაში შეიდას ეკამლზე მეტი მცხოვრებია. აქ ძლიერ იშვიათათ შეხედებით, რომ ვინმემ ხელის მოწერა იკლავს; ამის მიზეზი ის არის, რომ სკოლა არ არსებობს.

მოსავალი ამ სოფელში ძლიერ ნაკლები იცის, რის გამო მცხოვრებნი მუდამ სხვაგან ყოფილობენ ქირანხულს. ამ საზოგადოების ერთ ადგილას აგებულია ორი ხის სახერხეო ქარხანა. ერთი იმათგანი ეკუთვნის ოზურგეთელ მოაქურეს, გოგელიას, და მეორე უტბოელ კაცს, ვალერინს. ადგილობრივი მცხოვრებნი საკმარისათ პოულობენ სამუშაოს ამ ქარხნებში, ვალერინს ქარხნის მმართველათ კეთილსინდისიერი კაცი ჰყავს დაყენებული; ეს არის ა. გუგუშვილი. ამ ოკტომბრის ორს მაჯარებლით ბ. გუგუშვილი ამოვიდა ბათუმიდან სად. მარელისში მუშებისათვის ფულის დასაჩიგებლათ. სადგურიდან გუგუშვილმა თან წაიყოლია ერთი ყარაული (ჩეჩენია). შუა გზაზე უცბათ დაუსხდათ მათ სამი კაცი, რომლებმაც პირველათ ყარაულს თოფი წაართვეს და შემდეგ მიმართეს გუგუშვილს. უკანასკნელმა მიინ-

ღამა წინააღმდეგობის გაწევა, მაგრამ ამ დროს ავაზაკებმა ესროლეს თოფი და გუგუშვილი მარჯვენა მხარში დაჭრილი დავსა. მიუკინდენ ყარაულები და რაც რამ ფული ჰქონდა სულ წაართვეს. წაართვეს აკრეთვე ცხენებიც, რომლებზედაც ყარალები შესხდნენ და არხინათ გაუდგენ სასაფლო გზას. თუმცა სოფლები უკან დაედგენენ ყარალებს, მაგრამ რაღას დაალებდნენ. როცა სოფელს გაიკლდნენ, ყარალებმა ცხენები დატოვეს და „ორიდელთა“ სიმღერით გაუვლდნენ გზას. ამბობენ, ოთხი ათას მანეთზე მეტი წაიღესო. საქმე გამოძიებაში. ყარაული და ორიოდე სხვა შემწნეული კაცი დაატყუალეს.

ს. ვაზუა.

სოფ. მარადი (ქორახის სეობა, ბათუმის მხარე). აქსურებს არ ელირსათ სკოლა. მართალია, ხუთი წლის წინათ აქ არსებობდა პატარა სკოლა, რომელიც გახსნა აწ განსვენებულმა ადგილობრივმა მახრის უფროსმა (ის იყო მამადიანი მიოარი ახმედ ფენდი ხალვაში), მაგრამ იმ დროს აქ არავის არ ჰქონდა შეგენებული სწავლა-განათლების საჩვენებლო და ამიტომ არავის სურდა წერა-კითხვის ცოდნა. ფიქრობდნენ, ვითომც მათი შვილები სწავლას შემდეგ გაიპურდებოდნენ, ე. ი. გაქრისტიანდებოდნენ. მხოლოდ ხსენებული ხალვაში, რომელსაც დიდი გავლენა ჰქონდა თავის მახრაში, ავალბდა ხალხს ბავშვების სკოლაში მიცემას. მაგრამ მაკლემ დროში ხალვაში გარდაიკვალა; მაშინ ეილა დატოვებდა სკოლაში ბავშვს და ამნაირათ გაუქმდა აქ სკოლა. იმ სკოლაში ნასწავლი ახლაც არის რამდენიმე, რომლებმაც ცოტაოდენი წერა-კითხვა იციან. აქ-იქ ჯამებთან არსებობს მედრესები (თათრული სკოლები), რომლებშიაც მასწავლებლათ არიან ადგილობრივი ან სათათრეთიდან მოსული ხოჯები; ეს უკანასკნელნი მეტ-სამეტი უფიცნი არიან, მაგრამ ხალხს კი ამათი სიტყვა სჯერა. პაწაწინა ბავშვებს აბარებენ მათ სასწავლებლათ და ათი წლისა რომ განხდებიან მხოლოდ ანბანი აქვთ შესწავლული. შემდეგ, ვისაც სურს და შეძლება აქვს, ბავშვს გზავნის სტამბოლში სწავლის გასაგრძელებლათ, საიდანაც შეიღ-რვა წელს შემდეგ ხოჯებათ ბრუნდებიან, მაგრამ ამას დღეა ძალი ფული ეჭირება, ამიტომ ბავშვებს ხშირათ არა გზავნიან.

დღეს აქ ძლიერ საქირაა სკოლის გახსნა; თვით ადგილობრივი მცხოვრებლებმაც რამოდენიმე უკმ შეიგნეს წერა-კითხვის ცოდნის აუცილებელი საკიროება, მაგრამ ვინ არის იმისთანა, რომ ეს საქმე ითა-

ვოს. შარშან აქაურმა საზოგადოებამ გადაწყვიტა თხოვნის მიცემა ლებერანტორთან სკოლის გახსნაზე, თხოვნა კიდევ გაიკზავენა სადაც ჯერ იყო, მაგრამ ჯერ-ჯერობით პასუხი არ მოსულა.

6. კრქამაშვილი.

გულუთი (აფხაზეთი). აქაური სამკითხველოს საქ- როგორც იყო მოეწყო და დღეს კი უფრო იმე- დიანათ შეეყურებთ. განსაკუთრებით, დიდი შრომა მიუძღვის მამა იასონ ჩანანიძეს. რაც ის საზოგადოე- ბამ ამოიჩინა თავმჯდომარეთ, მას შემდეგ მკითხველთა რიცხვი მატულობს. დიდი ამავი მიუძღვის მას აგრე- თვე გულუთის საზოგადოების წინაშე. უფრო სა- ყურადღებოა ის გარემოება, რომ მან მონათლა 800- მდე აფხაზი. მისი ქადაგებით, თავმდალობით, ტკი- ლი სიტყვა-პასუხით და მაკალითებით იქამდის მიაყვანა ეს ხალხი, რომ დღეს არც ერთი მათგანი ნამდვილ ქართველ მართლ-მადიდებელ ქრისტიანს არ ჩამო- უფარდება და გულდასმით ისმენს მის მამა-მეილურ დარიგებას. განსაკუთრებით ყურადღებას იქცევს პი- სი ქადაგება და წირვის დროს წაკითხული სახარე- ბის განმარტება. მამა იასონი ამოჩჩეულ იქნა უკენ- კით სამკითხველოს მშობრთაგანს თავმჯდომარეთ; ყველა საქმეებს თითონ განაგებს და ყოველ გვარ საშუალებას ხმარობს ბიბლიოთეკის გასაუმჯობესებ- ლათ. დიდათ დაგეგმვარა და სამუდამო წყარო აღ- მოუღიწრა აგრეთვე ხსენებულ სამკითხველოს ბესა- რიონ ზ. ჩიქოყანი. მისი წყალობით სამკითხველოს დაეთმო უფასოთ სახლი, შეშა და სანათი.

თ. გ — იკ.

ვაჟა-ფშაველას პოეზია.

(კრიტიკული ცდა.)

ავაგურ არწივს მხრიდანა
ღერწუკები ჩემს სჯეარსა,
პანანა.

ველა იცნობს ჩვენში ძმათა რაზიკამეილთა,
ამ პოეტურ სამებას, — თვდას, ვაჟასა და ბა-
ჩანას. ამათში, ძმებზე უფრო, ვაჟა თაღის
მშობელ ხალხთან დაახლოებული. მის პოეზიას ისე
ღრმათ აქვს ხალხში გავლამული ფესვები, როგორც
მისი სამშობლოს მთებს — დედამიწის გულში, და იმი-

ტომ გვიდას ვაჟა თვალ-წინ ასე ამავით, უშიშრათა,
და ახოვენი-დიდებულათ. მისი პოეზია დედამიწის ნა-
ყოფია, ბუნების მძლავრი მოვლენა.

ვაჟას არც ერთ უცხოელ მწერლობაში არ გა-
დღუბეგია, პირდაპირ თავისი მითოლოგიის მწვერვა-
ლებით ჩამოსჩქევა ჩვენ მწერლობაში,

„ეთა ზე მთისა წყარომან“

„მოარწყო ყვეელი ბარისა“

და ღირსია ჩვენი განსაკუთრებული ყურადღე-
ბისა და პატივისცემისა, როგორც ჩვენი ეროვნული
პოეტი

წინდა, განსეტაცებული შეგნიერების ტრფიალ-
ნი სხვა ვგარ პოეზიას ელტვიან. ისინი მუხლ-მ-ღრე-
კით ეწაფებიან ნაკრძალავი, გაშლილი ვარდის სურ-
ნელებას. ეს ყვეელია მათი ქვეყნიერებ-ს გვირგვინი.
აღტაცებული ტრფიალი მხოლოთ ამ ვარდში ხედავს,
ესმის და გრძნობს ბუჩქის სულისა და გულის ძე-
რას... მთელი თავისი ფურჩინილი სულით დაუხვდა
ვარდი ნზის ცხოველ „შუქსა, მთელი თავისი გულის
ფურცლებით დაეწევა მნათობის მსოფლიო სიყუ-
რულს, „მისი სხივების რძესა“, და მადლიერი გუნ-
რუქის სურნელებით ეამბორება მის ბრწყინვალე
ძლიერებას. ვარდი, ტრფიალ — ესტეტკოსის თვალში,
სული და გულია ბუჩქისა და მთელი ვარგმო ქვეყ-
ნისა, და ამ ვარდის თვა-გარდასავალს, ამ ვარდის პოე-
ზიას ანაკლებს მისი ტრფიალი მთელი ბუჩქისა და
გარემო ბუნების პოეზიას.

ეს ასეა, მაგრამ ყველას კი არ არგუნა განგებამ
ფურჩინილ ვარდების ტრფიალება. სანამ ვარდის
ბუჩქი აყვავდებოდა და თვის ტურფა გულ-მკერდს
გაღუშლიდა მზის შუქსა, ბევრი მწარე ღღე ნახეს
მისმა ფესვებმა ზნელ დედამიწის გულში. ძნელი,
სახიფათო და აუტანელი ჯაფა იტვირთეს ფესვებმა
ბუჩქის სხეულში პაწია ვარდის კოკორის გამოსაკვებათ,
„რომელიც შემდეგ ვარდისთვის ცოცხალმა სალა-
მურმა გამოავლო პერში ტკბილ საძოვარზე“. ღრმათა
და მძლავრათ ჩუქნენ ფესვები შავს დედამიწას
გულში და იწყეს შიგ ფათური, თავისი ბაღისთეის
ნოყიერი წვენი საძებარა-საშოვარათ. ბევრი პატარა
და ცოცხალი ფესულა გამოსცეს იმათ, აკურთხეს სა-
ქირ-ვარამო სამზავროთ და დედამიწის ბნელეთში
გაიტურმურეს... და ფესულა-ძიძუნები გაიმართენ სხვა-
და-სხვა მხარეს. მხნით და ცოცხლათ შეუღდენ ისინი
საგმირო საქმეს, მაგრამ ყველამ ვერ იპოვა, რასაც
ქმებდა, ბევრმა ვერ მიახწია საწეტარო მიხანს. ზოგ-
ნი თხოუნელებსა და თავებს ჩაუფარდენ სორობში
და მათ კბილებ ქვეშ ნახეს სიკვდილი; ზოგნი უცა-
ბედათ შეეყარენ გზაში და გააღვიძეს მწერთა მძა-
ნარი ჯგუფი. უწყალოთ დაერაგენ მწერნი ფესუნებს.

განვიჩინეს თავისი მწარე ისრებით, და საბრალო მსხვერპლნი მათ ფეხ ქვეშ მოაკრუნჩხენ სიმწარისაგან და დაიღუპნენ. ზოგი დედა-მამის გულის მკვდარ უღაბროში მოხედა და იქ დაიბნა, დაქცა და დაილია შიმშილი-წყურვლით. მაგრამ ერთი თავ-გამოდებული ფესფუნების ჯგუფი მაინც გაღურჩა სიკედილს. მამვრალ—დაქანცული ძლივს მიეფორთხა იგი დედამამის გულში ცხოვრების წყაროს, და აქ წამსვე იცვალა ფერი,—გამხნედა და გამოაცხლდა. მთელი თავისი მოსიყვარულე გულის ძარღვები ააგის ფესფუნებმა ცხოვრების წყლითა და აგზანებს მალა, ბუჩქში მომავალი ყვავილ-კოკარის გამოსაყვებათ. მოლოდინით ტანჯული ბუჩქი შვკრთა ნეტარებით და მალა აიღო თავი. უცნაოთ მოზღვაგებულმა სიკაცსლემ გაუღვიძა მას მთელ სხეულში მიძინებული იმედი ღმან ათასი ნორჩი, მწენავი ფურცლებით გააპო კუკურებით ღ თავისუფლათ გაიშალა მზეში. მზარული შრილით აუწყა მან ქვეყანას თავისი ნამდვილი გვირგვინის, თავისი ყვავილის მოახლოებულნი გამოაცხადება. და ყვავილი გამოცხადდა, შვერებით ლალი აეშვა იგი მალა, ნაზათ იფეთქა, გაიშალა და მზემ უხვათ აუგესო ლამაზი გული თავისი თბილი, ცხოველი სხივების შუქით.

გენოსი გამწილი ყვავილია ერისა, ერის ნიჭიერების გვირგვინია, ფესვები კი ღრმათა აქვს ერის გულში გადმტვლია, მისი სულის პოეზიით საზრდოებს.

თუ ბუჩქის ჯან-საღობა გინდათ შეიტყუათ, ფესვები მოუთხარეთ და ამას ცხადთ დაინახათ; ერის, ხალხის ჯან-საღობაც ასე შეიტყუება. ხალხის პოეზიას, მისი სულის მისწრაფებას უნდა დააკვირდეთ, მისი გულის სიმების ქლერას უნდა დაუვლით ყური ღ შეიტყუებთ ხალხის ძლიერებას. ერთი ამისთანა სალი,მძლავრი ღ მზარული სიმა ჩვენი ერის გულში ვაჟა-ფშაველას პოეზიაა და ტურთო მომავალის კილოზე ქლერს ჩვენს დასისხარულათ.

ჩვენი აწმყო უყვავილო-უგენიოსოა და ჩვენი დღევანდელი ქართული სულის საზრდო-საკეები ის იმედია, რომელსაც ჩვენ ხალხში ვაოულობთ და მით ეცოცხლობთ და ესულდგმულობთ.

ვაჟა-ფშაველას გამორჩენადის, ქისტ-თუშ-ფშავენიუკრეთი მძლეოთი იყო ჩვენიოის. ამ ერთმა პოეტმა გაგვაცნო მთელი მითიულეთი, გაგვაცნო თავისი მძლავრათ ნაკვეთი ლექსით და ამ ლექსის გმირული შინაარსით. ვაჟა-ფშაველა, ჩვენის აზრით, მთიულეთის სულიერა წინამძღოლია, მისი პოეზია: „მარშალია“, და ვაჟას გრძნობა-მსწრაფებთა ვაცნობა მთელი ჩვენი მთიულეთის გულის ძვარისა, მისი სულის მისწრაფების ვაცნობაა. ამასა დაგვირქუნათ ჩვენ

ფშაველია ლექსების და ვაჟა-ფშაველას პოეზიის შედარებაში.

მათი ფორმა-გარეგნობიდან დავიწყეთ. აქ სრული თანხმობაა ფშაველეთის და ფშაველას ლექსთა შორის. ორევე ერთი ზომისა არის. მათი შემოქმედობის რუ, მათი ლექსთ-მდინარეობის კალაპატრ ერთი და იგივეა. ნიშნაია იმისა, რომ ფშაველას და ფშაველთ სულბიცი ერთანარი კალაპატრში არიან ჩამჯდარნი, მხოლოთ ფშაველას სულის ჩქეფი უფრო მძლავრია და ამიტომ უფრო შორა-გამსტეენი. მათი ლექსთ-წყობილიებანიც ერთი დედ-მამის შვილები არიან და ძალიან გამგავსებნიან ერთმანეთს.

ხალხი ცხოვრებაში და პოეზიაში ძველი ზენესასიათის დამკველი, კონსერვატიულია. თავისი ერის საუნჯის კლარტე მხოლოთ განათლებულ ხალხთა აქეთ ხელათ. თავისუფალი ლექსთ-წყობილების, ფორმის სხვა-და-სხვაობის საიდუმლო მხოლოთ იქ იცაან, სადაც ერის მოწინავე რაზმი, ინტელიგენცია, თავისუფალ განათლებიან და კულტურის გზაზე დგას. ენა, ცხოვრების წყალი, ხალხის გულიდან ამოჩქევის ყველგან და ინტელიგენციის საქმეა, მისი მოვალეობაა, სამშობლო ერის მდინარებას სხვა-და-სხვა გზებში, სხვა-და-სხვა რუებში აუჩინოს, მწერლობის საკეთილდღეოთ და ასალორძინებლათ. ჩვენი უბედურება ჩვენი მრავლათ დაცემლოლი ვაუნათლებლობაა. ენას, როგორც თვით აღმიანას, განათლება უნდა, თორემ ისე ბიჯსაკეც წარღვაბს წინ. ერის განათლება კი მხოლოთ უცხო ენათა შორის, იმათ ვაღუნის ქვეშ, მსოფლიო სკოლაში მოხდება ზოლმე. თავის სამშობლოს საზღვრებში მოაწყედუელი, თავის ვალაში ჩაკეტილი ენა ფრენას ვერ ისწავლის. „რათ გვინდა რუს-ფრანგ-გერმანული, ჩვენ ენასაც გულსა შინა თვისსა აქვს თავისი სამყუთი, გამოუღეველი საუნჯეცა!“ ამგვარი ღალადისი თხელ-ფანატკოსურია, ძირ-ხველი ღალადია. ჩვენ, მეტადრე ჩვენ, ყველა ენებს ერთანარი პატივისცემით უნდა შევიყურებდეთ. იმათშია ჩვენი ხსნა და განათლება. არაფერ ენას არ უდგეს ბრალი ჩვენ „უბედობაში“. რაც უფრო მეტ ენებს ისწავლის ჩვენი ქართული სულა, მათ უფრო მეტი სიწმინდე და ძლიერება შეემატება მის ენას, მის მეტყველებას. ხოლო ჩვენი ქართული ენა თავისი ნიდავს არ უნდა მოცილდეს. ქართველმა უცხოელი ენა სიყმიდით ქართულათ უნდა ისწავლოს, თორემ ვადაცვარებას მოესწრება.

„ჯერ ქართული რათ გვინდა, აღვილათ ვისწავლით თავის ღრიაზე, მერცე მოვაწარმოებთ, და ახლა ფრანგ-გერმანულს მოვიკიდოთ ხელიო!“—ისმის ჩვენში მეორე ღალადისი, ესეც უსაუფლო და აჩქარებულია. აბა, რომელი ჩვენგანი, უტრუობის ეშით

დაჯილდოვებული მონტუცი მეომარი.

ეს ნახტი გადმოღებულია მხატვარი მ. აგაშის დიდი სურათიდან, რომელსაც ზედ აწერია: „სიკვდილითაც“

პურობილი“; გაბედვს და იტყვის, „ჯერ რათ მიიდა ჩემი ქალთა მზეს ნახვა-საუბარიო, ყველა მავს გი-სათაც მოესწრობთ?“ რასაკვირველია, არაფერ. პირ-იქით, ჩვენ ყველანი საერთოთ და თითოეული ჩვენ-განი ცალკე, ჩვენ ქალთა-მზეთ მიმართ ვფრინთ „ფრთებ-მესხმულნი, ფიქრზე უსწრაფეს“. ვფრინთ წელსვე, და არა გაისათ, ვფრინთ დღეს, ამ წუთსა და ამ წამს და ჩვენ ქალთა-მზეთა თანა სანეტარო ტრიტინ-ალერს-სიყვარულობით ვტყებებით.

აბა, თითოთ მანიშნეთ, ვის გადაუღვია ჩვენში ყველა ესენი გაისამდის. თუ მანიშნებთ, მე ყველა ჩემ თქმულს ვადავებებ და სხვანიო კილოზე დაე-წყობ ჩემ სიმებს. მაგრამ ეიკი, რომ ვერ მანიშნებთ და იმიტომ გაზღავრთ გულ-დავჯერებულნი. რა მცნე ბა, რა მოხალთ უნდა ვაშოუწუროთ ახლა ყველა ზემო-თქმულიდან? არაფერი სამხიარულო მოხალთა, ლმერთმან იცის. გამოდის, რომ ჩვენ ჩვენი ქალთა-მზენი უფრო ცოცხალთ, უფრო ადამიანურათ გვი-ყვარს, ვინმე ჩვენი ქვეყანა. სამშობლო ღრობით სატრფვას ვანაცვალეთ. „სამშობლო არსად გაგვება რება, სატრფვას კი ათასი გზები აქვს თვალ წინ გა-ხსნილიო“.

სხვა კილოზე დაწყობილმა ჩვენმა სწავლამ და-გვიქნო გულში ცოცხალი ყვავილი და მხოლოთ გონება გაგვიანთლა. რომელ გრძნობას შეუძლია ცოვი გონების, წმინდა ფილოსოფიის, უწყალო ანა-ლიზის მკეთრი ნეშტარი აიტანოს? ჰამლეტი ხომ მისსა საკუთარმა ხუთმა სტრიქონმა დაღუპა და სხვამ არაფერი. აბა თქვენ თითონ დაუდგეთ ყური.

„აი, ასე გებნის ლაჩრათ ჩვენიც ცნობიერება,
 „გამბედობის ბუნებითსა ფერს ძოწუფულსა,
 „ადამიანის ფიქრი მკრთალი მოპყვნის თვის შუქსა
 „და სასახელო ძლიერ საქმეთ დღადთ განზრახულთ
 „მოუსპობს ღენას ზ მოქმედებას ამობდის სულსა.

სიყვარულიც გამბედობის გვარისაა, მეტადრე ქართული ენის სიყვარული და ყველას კარგა მოგე-ხსენებთ რა ადელია ამ გამბედობის გადაღება... გაისამდის.

ვაი იმ გადაღებულ ქართულს, რომელსაც ეამ-თა მსგელობა უნებთ წაყრის ფერულს თაგზე. თან-და-თან სულ უფრო-და-უფრო გაგვიჭირდება მისი მიგნება. ამ გაისს ის გაისი ვადაფიერება ზედა და ბო-ლოს ბერი უნდა ექვეთ ამ ჩვენი გულის გაისებ-ში, სანამ მის სიღრმეში მიმქრალ მისუსტებულ ენის ლეთიურ ნაბერწყალს ვამოხედავთ.

გულში თუ ჩვენი ქვეყნის სიყვარული გვიღვი-ვის, რაც უნდა უცხო მწერლობაში მივეშურებო-დეთ, როგორც ქართველს არაგვის ნაპირებზე, ისე

ჩვენც არ ვაგვიძლებს გული, რომ ჩვენი ენის „მო-ბიბინე, შეგებით მამზირალ“ ნაპირთ ბუჩქებში ნანდის-ხან მაინც არ ჩამოვტვთ ჩვენი მეკადნიერობის რაში-დან, სიამოვნებით არ განვისცვიოთ, სამჯერ მაინც არ გადავკრათ ჩვენი ქვეყნის ცხოველი ნეტარია, ცხე-ნი არ მოვაძაოთო, თვალთ არ მოვატყუოთ, შუბლი არ ვავიგრილოთ, ერთი ქართულურათ „მრავალ-ქამირ“ მაინც არ შევძახოთ ჩვენი ენის ამწვანე-ბულ მთებს, „და მერმე თუნდაც დაგვიგვიანდეს, იმი-სთვის სულაც აღარ დავლონდეთ“.

ამწვანებულმა მთებმა გაისხსენეს, რომ მთიუ-ლებზე და მთიულთ პოეტზე, იმათ გულის პასუხის ფორმაზე, იმათ საერთო ენაზე მქონდა ლა-პარაკი. ფშაუფრი ქართლის კილო სულ განსხვა-ეებულთა, და ამაში ვაქვს პოემიდან ამოღებული ერთ-უშენიერესი მავალითი გვარწმუნებს. პოემას „ძახი ტრიონი“ ჰქვია სახელათ. ივის განზილვას თავის აღ-გილას შევეუდგებით, ახლა კი ის ადგილი ამოწერათ, სადაც ჩვენ მთიულთა გმირული ლაშქარი მოიყრის თავსო.

იქსება ღაშწანის გორი
 ქორ შავარდნის ფარათა,
 დროშები ტას უკუწმსებენ
 ქვრით აწვდიდს ტარათა.
 რომეთი მოკადენ სვესურნი,
 სუქუქუაურნი ცხრანა,
 ამღათა ბათაის ქენი,
 ჭინჭარაულნი ძმანა;
 გუღანელთ ჩამოსაღვავია
 ხომარეული ხრანა;
 სვესურთ, რომ ზეგუბს მთისამა,
 წინ მიიმდგარეს ჭარა.
 ჭრომეშკლი, ჭივლთ ბიჭებსა
 ღუღუქუებიც სტანა;
 სსმბტკლეთ ცხენთა ფეხის ხმამ
 შახრანაღა მანა;
 მეღურნი დაწუქეს ნახაიცი,
 მოკლეთ გაძმოკლეს ტანანა.
 თითო სვეს ანგავსას
 თან მოსდევს დაშქანს დვარია.
 ფშაქლანს შვილებიც მოკადენ,
 სულთქამ თან მოკვება ჭარა
 რა საამურნი დრო არის,
 რა საამურნი წამა!
 მოკადენ აფსუქულები,

მცოდნენა თათის ხნისაჲ,
 წინათჳდ უკვალ თათრუბი,
 რას ღრა უოფილა ცდასაჲ;
 ბერი მჳქელჳ ლუხუმი,
 ლურჯამ შილა თჳქრანი:
 ბატონის გულის მცოდნე
 თელ-მოკლარე ჳქრანი.
 წითელ ფრს ჰყოლაჳეს
 მსინგაური ვერანი.
 მძობამ რა კარგი ჳქოდაჲ,
 ანც იმს ჳმტუჳუნას მქრანი!
 კლდეოც კი ესმის, საღს კლდეო,
 მათურელთ გულის ძქრანი.
 განაურ-განაილაჳურთა
 ცხენთჳდ შილეს ტუქრანი.
 მოგროვან უოკულის მსწადნ
 ვუგბა ღომის ფერანი..
 დიადთ ღა დანათ მარკოთა
 მატულის საწთავთ კერანი.

აი, ფშველსა და ფშველთა ენა, სტილი რკინისა, პირდაპირ ხალხის გულიდან ამოდებული, როგორც კლდის ღრმა ნაპრალიდან - უტუბი მადანი... ენა დინჯი. ენა მძლავრი, ენა მხატვრული. რა გვეთქმის ამ სურათის მაყურებელთ? მხოლოდ ისა, რომ აქ, ჩვენ თვალწინ, მხატვრობის უმაღლესი ოინი მოხდა. სიტყვამ დაგვიყენა თვალწინ საგანი, ვაცოცხლა და შთაბერა უცდავი სული. აქ სიტყვა და სურათი. შესისხლ-ხორცებული არიან ერთმანეთთან და მხატვრობას ამაზე მეტი არაფერი უნდა. ჩვენ თვალწინ მოგროვილი ღაშქრის სული - სიტყვა, სხვათაგან არ აიხსნება მისი სულ-დგმულობა, მისი მძლავრი, ახოვან-დიდებული, სიცოცხლით საეც მძლავრება: აქ ფორმა ისე ვარს შემოერთება შინაარსს, როგორც რკინის ჯავშანი გმირ ფშველის ღომ-გულ-მცერდას..

„შუბთა ტრიალი, ცხენთა თქრიალი, მუყართ გრძალი“ ნამდვილითა მოხდა ჩვენ თვალწინ, და არა სიტყვიერათ. სტრიქონთ შუა კი არა, პირდაპირ ამ სტრიქონებიდან მოისმის ჯგენების ფეტთა მძიმე ბრავა-ბროვი და რაინდების მძლავრ-ფაქაკური სულთქმა მკითხველი მათთან არის, ამ გულ-კლდეკან ფშვე-ხეცესურ-აფხუშულ ცაბურ-ვაბილაურთა ჯარში შეერია, და მისა და მისი ღაშქრის წინამძღოლ ბერ ლუხუშმა შეტქერის აღტაცებული თვლით. ის მკითხველს, რომელმაც ხვალ ღერობის მარკებით მოკირწყულულ სამულარო. არხებით ხელში ხევა-და-სხვა სულ-

თა-მხუთავი დაწესებულებანი უნდა შემოიპირიწო, ის მკითხველი ღღეს, ამ საათს, ამ წაშს ცეცხლის-მფრვევ რაშზე ზის, თვითონაც გმირა და გმირების ჯარში ტრიალებს, გულზე რკინა-ჯავშან შემოკრული და საომრათ ემზადება. რას ან ვის უნდა შეგებოდა ღლის ნეტეი?! აბა თუ ევაკაცი ბძანდებით, თითონ მას მკითხეთ ეგენი, — თუ არ შემოვობილირო: „ჯანდაბას შენი თავი და ტანი, შენთან სალაპარაკოთ ენა სკალიაო!“ კარგია კიდევ თავის ცეცხლის-მურქევე მერანს უკანა ფეხები თქვენი თუ არ ექვეყნა და ენის ზღუდე — კბილგმობი მძლავრი წრისები არ მიაყრევიო. ოღონდაც...

„მკითხველს ღღეს არავისთვის არა სკალიან“, „უშვე-ხეცესური საომრათ უძახიან!“

და ყველა ამის მომქმედი ცარიელი სიტყვა, სიტყვა მძლავრი, ვით თვით ბუნება, სიტყვა ამ ბუნებისაგან ძლევა-მოსილის, ღალი, მაჰკი და ახოვანი მითული ხალხისა.

ა. ნაკაშიძე.

(შეშვეტი იქნება).

კრიმინალური ანთრაპოლოგია.

On ne peut plus haïr
 l'être qu'on a compris.

Guyau.

(დასასრული)

IV *)

შმართა ჩვენ გეგაცანით მკითხველს მოკლეთ ღომბროზოს თხსულების მინაარს, იმ თხსულებისა, რომელიც, როგორც ზემოთ თქვით, შეადგენს დედაბობს ამ ახალი მძლავრისა. იმდენთ შესანიშნავი იყო ეს ახალი მოძღვრება, რომ მრავალმა მეცნიერებმა ¹⁾ მიიღეს მონაწილეობა ამ სწავლის სხვა-და-სხვა კითხვების გამაყვლევეში; თუცა ღომბროზოს ბევრი თანამოაზრე ჰყავს, მაგრამ ამსთანავე მრავალი მოწინააღმდეგენიც აღმოუჩნდა. ახლა ჩვენ აღვნიშნავთ, რე რაში არ ეთანხმებიათ ღომ-

*) ის. კვლეა № 43.

1) რუსის შქრატოს შორას დაჯასხუკუთ: დი. დროლს, ღომბროზოს თანამოაზრეს, ზეკრეკუკის, ვულფრეს, ღომბროზოს მოწინააღმდეგეებს, კეიქებს: ზულიაკოს, ტროიციას და სხვებს.

ბროზოს მოწინააღმდეგენი და ამასთან მოციყვანთ ზოგიერთ კრიმინალისტების აზრს დამნაშავეზე.

ყველაზე უფრო მეტი კამათობა გამოიწვია ამ სწავლის ანატომიურმა ნაწილმა. ლომბროზო, როგორც ზემოთ მოვიხსენიეთ, ამტკიცებს, რომ არსებობს განსაზღვრული ანთროპოლოგიური ტიპი დამნაშავისა და ამასთანავე აფიქსებს ნიშნებს.

ლომბროზოს მოწინააღმდეგეებმა დაწერეს მრავალი ანთროპოლოგიური გამოკვლევანი, რომლებიც გვიმტკიცებენ ლომბროზოს შეტყობებს. სხვათა შორის, ამ გამოკვლევებიდან ჩანს, რომ ის ნიშნები, რომლებიც ლომბროზომ აღნიშნა დამნაშავის ტიპისათვის, აღმოჩნდათ იმისთანა პირებს, რომლებიც არასოდეს არაერთი დანაშაულობაში არ გარეულობდნენ და რომლების სიპათოსნე ექვს ვარჯევა. ყველა მოწინააღმდეგენი იმას უსაყვედურებენ ლომბროზოს, რომ ძლიერ გააზვიადა და გააზვიადა ეს ნიშნები და თვისებებით ახსნა.

უფრო საფუძლიანათ არის დამტკიცებული ლომბროზოს მიერ შემდეგი: პატარა სატევი თავის-ქალასი, დამნაშავის ტიპის სიმსუღუქე, შუბლის ძვლის სიპატარავე და აქედან ამ ტიპის ნაწილის სიმკრე, პროგნატოზმი ესე იგი ქვემო ყბის წინ წამოწევა და ასიმეტრია სახის ნაწილებისა.

ლომბროს, იმის დასამტკიცებლათ, რომ დამნაშავე კუთვანებით დაბლა ღვას, მოჰყავს სხვათა შორის, ის საბუთი, რომ იმის ტიპი წონით მზატეა.

ხოლო Gauss (მატემატიკოსი) და Liebig (ქიმიკოსი) იმ აზრის არიან, რომ ტიპის სიმძიმეს არავითარი დამოკიდებულება არა აქვს ინტელექტთან (განგებასთან).

Bischoff (ანატომი) და სხვები იმ აზრის არიან, რომ დამნაშავეთ აქეთ საშუალო სიმძიმის ტიპი, როგორც სხვებს; ძლიერ მუსულქი ტიპი იშვიათია დამნაშავეთა შორის; ხოლო ძლიერ მძიმე ტიპი უფრო ხშირია დამნაშავეებში, ვინც პატოსან ადამიანებში. ეს კი სრულებით წინააღმდეგია ლომბროზოს თეორიისათვის. შუბლის ძვალი რომ პატარა აქეთ დამნაშავეთ, იმას არაიენ უარყოფს, მაგრამ, თუ ამას რამდენთ დიდი გველენა აქვს ვანების ძალაზე, ამის შესახებ მეცნიერნი ჯერ ვერ შეთანხმებულან.

ამ დღებში გამოვიდა მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფ. ზერნოვის თხზულება, ¹⁾ სადაც ეს უკანასკნელი ამტკიცებს, რომ შუბლის ძვლის სიღრმეს არავითარი დამოკიდებულება არა აქვს ტიპთანაო.

ლომბროზო დიდ მნიშვნელობას აძლევს იმ მიოზგეულებათა (fissurae), რომლებიც ტენზე არიან ვადახლართულნი; ამასთანავე გვიმტკიცებს, რომ დამნაშავის ტენზე არის იმისთანა მიოზგეულებანი, რომლებიც მოწმობენ მის კუთვანების დაქვეითებას.

იტალიელი პროფ. Minguzzi და მეცნიერი Debier-ი იმ აზრის არიან, რომ დამნაშავის ტიპის მიოზგეულებანი ხშირათ წარმოადგენენ ატიპურ და ატაქსტურ ფორმებს.

პროფ. ზერნოვი ამთ არ ეთანხმება და ამბობს, რომ იმ 25 სხვადასხვა გვარ დამნაშავეთა ტენიდან, რომლებიც ჩემს კოლექციას შეადგენენო, მე დავრწმუნდი, რომ არავითარი განსხვავება არ არის დამნაშავის და არა დამნაშავის ტიპის მიოზგეულებათა მოყვანილებაში. აქვე უნდა მოციყვანათ Giacomo-ის აზრი, რომელიც სრულებით ეთანხმება პროფ. ზერნოვის აზრს. ეს მეცნიერი იმ აზრისაა, რომ დამნაშავეთა ტიპის არავითარი განსხვავებული ბეჭედი არ ახსის და მხოლოდ წარმოადგენს იმ ინდივიდუალურ ცელილებებს, რომელიც ყოველ ადამიანის ტენზე შევიძლია შევნიშნათო.

თუმცა აქვე უნდა აღნიშნათ, დამნაშავეთა ტენზე აღმოჩნდა ერთგვარი ფორმა ტიპის მიოზგეულებათა, რომელიც მხოლოდ დაბალ სულიერ არსებთა ტენზე არის შენიშნული; ეს არავისგან არ არის უარყოფილი.

არ არის უარყოფილი აგრეთვე პროგნატოზმი, (ესე იგი ქვემო ყბის წინ წამოწევა, რის გამო მთელი საბე წინ არის წამოწეული) რომელიც ნიშანად დაბალი ფიზიკური ორგანიზაციისა. ამგვარი აგებულება ჩვეულებრივია აფრიკანელ და აესტრალიელ ევლურ ხალხთა შორის.

აღმოჩნდენ აგრეთვე ისეთი მოწინააღმდეგენი, რომლებიც უარყოფენ ზოგიერთ მხარეებს დამნაშავის სპიტილოგისას. ლომბროზო ამტკიცებს, სხვათა შორის, რომ დამნაშავე არის თავისი თვისებებით ევლური კაცია; ხოლო მეცნიერება ამბობს, რომ ევლურ ხალხთა შორის ძლიერ იშვიათია სულით ავთმიყოფა. ახლა, ეკითხებიან ლომბროზოს, როგორ შეგვიძლია ერთ და იმავე პირში მოკათავსოთ ევლური კაცი და სულით-ავთმიყოფი, რომლებიც ერთი-მეორეს ეწინააღმდეგებიანო.

ლომბროზოს აგრეთვე უსაყვედურებენ იმას, რომ მან მხოლოდ კუდი მხარეები აღნიშნა ევლურ ხალხთა შორის, ხოლო ის კარგი სულიერი თვისებები, რომლებიც მათშია, უყურადღებოთ დატოვაო ევლურ ხალხშიაც რომ ბევრი კარგი სულიერი მხარეებია, ამას მრავალი მეცნიერები მოწმობენ. ეს

1) Критический очеркъ анатомическихъ основаній криминальной теоріи Ломброзо.

სხვათა შორის, დამტკიცებულ იქმნა ტარდის 1) მიერ. უსაყვედურებენ იმის შესახებაც, რომ დამნაშავე—ზნეობრივ შეშლილი შეადარა ბავშს იმიტომ რომ დამნაშავეს შეუტყუებელი ლტოლვილებანი აქვს, ხოლო მისი კუთა მოკლებულია შემაკაებებელ ძალას; მაგრამ ამ გვარი შედარება შესაძლოა, უსაყვედურებენ ლომბროზოს, ინმაროს რომანისტა და არა მეცნიერმა: ბავშს რომ კუთავონება მოემატება, თავის შემაკაებელი ძალაც მოემატება, ხოლო სულით-ავთმყოფი მოუჩრჩენილია. რომ დამნაშავეთა უმრავლესობა პსიხურათ განირჩევა დანარჩენებისგან, ამას მრავალი მეცნიერები მოწმობენ. მაგრამ საქმე ის არის, თუ სად უნდა ედგით ეს განსხვავება, საქრანგეთის მეცნიერია ტარდი არ უჩუროფს დამნაშავეს ტიპის არსებობას.

მხოლოთ ამგვარი ტიპა წარმოდგება, იმ-ს აზრით, თავისებური ცხოვრებიდან, წარსულიდან, ესე იგი წარმოდგარია პროფესიიდან. ხოლო კრიმინალური ანთროპოლოგია კი იმ აზრის არის, რომ დანაშაულობა თან დაყოლილია; დამნაშავეს სულიერი თვისებები ფიზიკურ აგებულების ანომალიაზე არის დამოკიდებული. ხოლო არიან იმ გვარი მეცნიერნი, როგორც Garofalo, რომლებიც აზრით დამნაშავენი თავისი ფიზიკური აგებულებით არაფრით განირჩევიან დანარჩენებისგან, სულიერი თვისებები კი სრულ განსხვავებას წარმოადგენენ.

ამგვარი სხვა-დასხვა აზრი იქიდან წარმოდგა, სხვათა შორის, რომ ყველას თავისებურათ ესმის განსხვავება თან-დაყოლილ და შემდეგ—შემწილ თვისებების.

დიდი ხანი არ არის მის აქეთ, რაც ფიქრობდენ, რომ ადამიანის ხასიათი შედგება სოციალურ გარემოებათა, აღზრდის, გარშემო ბუნების და სხვა მიზეზების და, აი, აქ ეძებენ იმ მოცულების მიზეზს, რომ განსხვავება არსებობს, როგორც კერძო პირთა შორის, აგრეთვე მთელ ხალხთა შორისაც. მაგრამ მას შემდეგ, რაც დარღვნა თავისი სამეცნიერო თხზულებებით ნათლათ დაგვანახა, თუ რა გედენა ჰქონია ბიოლოგიაში მემკვიდრეობას, მხოლოთ მას შემდეგ შევიგინით, თუ რა ღრმა და რთული მიზეზების ყოფილა საჭირო ადამიანის ხასიათის შედგენისათვის. მემკვიდრეობა არის ძალა, რომელიც წინაპრების სულიერ და ფიზიკურ თვისებებს გარდაცემს შთამომავლობას. ადამიანი რომ დიხადება, ხასიათის „ელემენტები“ თან დაჰყვება და აღზრდას და წრეს ხასიათის შედგენაში მხოლოთ მეორე ხარისხი უქირავს. ჩვენ იმ აზრის ვართ, რომ დამნაშავე უმ-

თავრესათ არის შედეგი მემკვიდრეობისა და ამასთანა, რასაკვირველია, ჩვენ არ უნდა დავეიწყოთ აღზრდის და წრის გავლენაც.

რასაკვირველია, ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს ის, რომ დამნაშავეთა ჯგუფი როდია ერთგვარი; სატუსალოებში არიან იმ გვარა პირებიც, რომლებსაც ჩვენ ვერ ვუწოდებთ დამნაშავე ტიპებათ და ესენი წარმოდგედენ იმ ტულ გარემოებათა და პირობათა მსხვერპლს, რომლებშიაც ცხოვრებენ, და ჩვენ, როგორც ამას ლომბროზოს მოწინააღმდეგენი ამბობენ, ვერ დავეთანხმებით გამოჩენილ მეცნიერს, ვითომ არ იყოს იმისთანა დამნაშავე, რომელშიაც არ ღვიოდეს თესლი დანაშაულობისა დაბადებიდან თან-დაყოლილი. არიან ნამდვილი დამნაშავენი (criminal-né), რომლებიც შეადგენენ ნამდვილ დამნაშავეს ტიპს, ხოლო არიან ისეთი დამნაშავენიც, რომლებიცს ტიპს, დანაშაულობა შემთხვევითი მოცუენაა.

ჩვენ აქვე მოვიყვანთ ექიმ Laurent-ის და იურისტი List-ის აზრს დამნაშავეზე: Laurent-ის აზრით, არიან შემთხვევითი დამნაშავენი, რომლებსაც ჩვენ უნდა შევხედოთ, როგორც მსხვერპლს სხვა-დასხვა გვარი ტული გარემოებისას; უფრო უკეთესი პირობებში რომ ყოფილიყენ ისინი, უსათუთათ პატრასნები დარჩებოდენ. წმირათ ადამიანი იმისთანა ტულ ყოფაში ჩაეარდება, რომ დიდი თავის დაქტრა უნდა, რომ არ ჩაიდინოს რაიმე დანაშაული. ამ გვარი პირები ძლიერ იშვიათათ უბრუნდებან სატუსალოს ხელ-მეორეთ. ხოლო Laurent-ისვე აზრით, არიან იმგვარი დამნაშავენიც, რომლებიც შეადგენენ მუდმივ სატუსალოს მცხოვრებთ, თითქოს სატუსალო მათთვის არის და იგინი სატუსალოსათვის; ექენი მხოლოთ ღრობებით ტრავებენ სატუსალოს, რომ ხელ-მეორეთ დაბრუნდენ იქ; ესენი არიან ბუნებით დამნაშავენი და არ შეუძლიათ პატიოსნური ცხოვრება.

გამოჩენილი კრიმინალისტი List-ი დამნაშავეებს ჰყოფს ორ-ჯგუფათ: პირველ ჯგუფს შეადგენენ ისინი, ვინც შემთხვევით ჩაიდნა დანაშაულობა სხვა-დასხვა მანერ გარემოებათა გუ-გედენით. მეორე ჯგუფს შეადგენენ ბუნებრივი დამნაშავენი²⁾, როგორც ამას List-ი ამბობს, მათ ბუნებაში უნდა ედგით, და არა გარეშე პირობებში, მიზეზი მათი დანაშაულობასა. ისინი თითონ შექმნიან იმეკარ გარემოებებს, რომლებიც წყალობით წარმოდგება დანაშაულობა.

როგორც ვხედავთ Laurent-ი და List-ი ორივე ერთი აზრის არიან იმის შესახებ, რომ არიან დამნაშავენი, რომლებიც ბუნებით არიან ამგვარი მიდ-

1) La criminalité comparée.

რეკილების, ორიენი ხედვენ დიდ განსხვავებას „შე-
მოხვევითი“ და „წამდელი“ დამნაშავეთა შორის, ამი-
ტომ ღონისძიებაც მათ წიალმდევ სულ სხვა-და-
სხვა უნდა იყოს.

საზოგადოთ მეცნიერება სამ უმთავრესს მიზნეს
ასახლებს: სულიერ სიმახინჯეს, უცლ აღზრდას და
სოციალურ გარემოებებს. — შეგვიძლია ყოველივე
დანაშაულობა ავისწნათ გარემო გარემოებით სოცია-
ლური მდგომარეობით? ვხედვით, რომ უმრავლესო-
ბა ერთ და იმავე გარემოებებში რჩება პატიოსნათ
და არაერთარ დანაშაულობას არ იღენს.

სტატისტიკა გვაჩვენებს, რომ დანაშაულობა უფ-
რო ხშირია შეძლებულ კლასში, ვინც ღარიბთა
შორის. Garofalo ამტკიცებს, რომ იტალიაში მფლო-
ბელები, პატრონები, შეადგენენ მხოლოდ 10—
11%, მცხოვრებთა საერთო რიცხვისას, და მათ შო-
რის 16% ია დანაშაულები. საფრანგეთში 1853 წლამ-
დის საზოგადო კეთილ-დღეობა გაუმჯობესდა, ხო-
ლო დანაშაულობა კი გამოჩაღდა.

თითქოს წერაკათხვის და საზოგადოთ განათ-
ლების გავრცელებამ ხალხში არ შეამცირა დანაშა-
ვეთა რიცხვი; საფრანგეთში დანაშავეთა საერთო
რიცხვში 33% უსწავლელნი არიან. აქვს დიდი გე-
ლენა აღზრდას თუ არა? უჯერ ერთი, რომ უნდა
გვაჩინოთ ხასიათის გარყვნილება დანაშაულობისა
გან, ხოლო თვით ცუდი აღზრდა არის არა ნორმა-
ლური მოვლენა, რადგან ყოველ დედ-მამას უყვარს
თავისი შვილები და ისინი ვინც რყენიან თავის შვი-
ლებს თვით ღრმით არიან გარყვნილი და ავათმყოფ-
ნი. მემკვიდრეობის ძალით გარყვნილ დედ-მამას
გარყვნილი შვილები გყოლებათ. ჩვენ, რასაკვირვე-
ლია, გერწმას კარგი აღზრდის კეთილი შედეგი, ხო-
ლო იქ, სადაც ღრმა მემკვიდრეობითი გარყვნილე-
ბაა, სამწუხაროთ, აღზრდას ძლიერ მცირე ადგილი
უჭირავს.

მამასამაე უმთავრესა მიზეზი დანაშაულობისა
მემკვიდრეობითი სულიერი ავებულდება. ამნარით,
როგორც ვხედავთ, ცოტათი ყოფილა გამოჩვეულ-
ლი დანაშავის თვისებები; და ამანა ნაკლები იქნა
ბა ლომბროზოსი, რომ მან ძლიერ ბეგრის იკისრა
თავის თავზე, ძლიერ ვრცლათ ასწნა და იმ ნიშნებს,
რომლებიც უწინაშენელიანი ყოფილან, დიდი ადვი-
ლი მისცა თავის ასწნაში.

მაგრამ თუ რამე არი უტყუარი ამ გამოკლე-
ვებში დანაშავის შესახებ, ეს ის, რომ უმთავრესი
მიზეზი დანაშაულობისა უნდა ვეძიოთ დანაშავის
სულიერ თვისებებში, დანაშავის დამახინჯებულ ბუ-
ნებაში. რასაკვირველია, ჯერ-ჯერობით ძლიერ ნაკ-
ლებათ ვიცნობთ დანაშავის სულიერ და ფიზიკურ

თვისებებს, მაგრამ მერმისში მეცნიერება თანდათან
უფრო მეტს აღმოაჩენს და გამოარკვევს დანაშავის
კაცის ბუნებაში.

უმთავრესი ღირსება კრიმინალური ანთროპო-
ლოგიისა, როგორც საზოგადოთ მეცნიერებისა, იმა-
ში მდგომარეობს, რომ აუთოთოვებს ჩვენ კოდნას
და წარმოდგენას, გვიძატებს პატიოსნებას და მუმინი-
ურ გრძობას, რადგან, როგორც ფილოსოფოსმა —
პოეტმა Gugau-მ თქვა: „On ne peut plus hair
l'être qu'on a compris“.

გ. ზაღრაძე.

შენ არ იცი ხომ...

(მიხატვა)

შენ არ იცი, რომ ენხის ქსელში გაბმული
გვეყვარს
რომ სული ჩემი, ვით ჯადოთი, გავის მიზი-
დული;

შენ არ იცი ხომ ჩემი ტანჯვა, ენებათა დღევე
და შავი ფიქრი, ბედისკან მოვლინებული!

არ იცი შენ... და რათ გინდა რკოდე კიდევ:
ხომ სულ ერთია აზვირთებულ მინარისათვის
ვისი ღრუბლების მაკრილებელ-ნელი ნიავიც;
დაცუტავს მასზე და ნალეელს მასზე იქარის...

ხომ სულ ერთია მოციმიციმე ვარსკვლავისათვის
ვისთვისა ფშინიანს სიმშვილითა, გზას ვის უხედნებს.
თუ რამელ ბედშავს, რომელ ტანჯულს, რომელ
დღედებულს
საბედნიეროთ პირველ იგი გამოუტყენებს...

მარტო ესა მსურს, ხანდისხანა, მრავალ წელს შემდებ
შეწუხებული შევნებითა კელეე მომველიწო;
მოწყვნილობის სიმყუდროში, ფიქრების შემდებ,
ჩამომხურჩულო წარსული ღრო და დამაღონო.

სანჯრა.

გურიის შიშის მოგზაურობა.

(დასასრული *)

აბა ლანჩხუთიცი თავის სოფლებით თან-და-თან წინ მიდის. აქაც სწავლის მოთხოვნილებას იძინებ შეიხუხუხედა, რომ სამი შენობაა ცალ-ცალკე სკოლისათვის, მაგრამ მაინც ეერ აქმყოფილებს მოსწავლეთა რიცხის. აქვე არის მეორე კლასიცი, სადაც დღევანდლამდე ვიღაც უტოპი ვინმე იყო ზედაშემდეგ მასწავლებლათ, რომელმაც სკოლის საქმე უკუღმა დაატარა და ფულებიც ჩაჯიბა, მაგრამ გაუგეს მას ეშმაკობა და სადაც შორს გადაჰკარგეს.. ამის ადგილზე ახლა ბ. არ. წითლ-ძევა, რომლის მასწავლებლობა იმდღია დიდი სასარგებლო იქნება ლანჩხუთელებისთვის. ლანჩხუთსა აქვს კარგი ბიბლიოთეკა, არის აქვე გურიის საეპიკოპოსოსი საბრძოლველო ამხანაგობას შეუძენია აბრეშუმის ამოსაღები მანქანა, და მაღე საქსუე მანქანასაც გაიჩინეს. ამხანაგობას გარდა ლანჩხუთისა და ოზურგეთისა, კდე სურს გაყოფილების გახსნა, სადაც კი ეს საქირო იქნება.

ლანჩხუთი დღემდის ნამდვილი ლანძღვა-ჩხუბის წარმომადგენელი იყო, მაგრამ თანდათან ეს ჩვეულებაც ჰკრება.

ოზურგეთი. სწორეთ იმის მეორე დღეს მომიხდა ოზურგეთში წასვლა, რა დღესაც ბ. მ. კუიანის წერილი წავიკითხე „Новое Обозрение“-ში (№ 4345) იტყვი ბიბლიოთეკის შესახებ სხვათა შორის, ბ. მ. კუიანია წერდა, რომ თუმცა ოზურგეთის სამკითხველო ფულს გეხდებიან, მაგრამ მაინც სასარგებლო იყო და ახლა ესეც რომ იშლება, სამწუხაროთ უნდა ჩაითვალოს და სხე... რადგან მე წინათ გამეგონა, რომ ეს სამკითხველო უფსო სამკითხველოთ იწოდება და არც ფულს იღებდა მკითხველებიდან, ამიტომ მოვიწადინე სინამდვილის გაგება. შევედრე სწავლებულ სამკითხველოში და კარგა ხანს დავჩივი შოგ. ვადვთავალიერე წიგნები და ჟურნალ-გაზეთები, რითაც შედარებით მდიდარია სამკითხველო, მინდოდა სამკითხველოს გამეცემწავლისთვის ფული გადამეცა, მაგრამ მან მიასუხუხა: ჩვენ არც ერთ მკითხველთაგან ფულს არ ვიღებთო.— მაშ გავხეი „ახალი მიმოს-ღვაში“ რათ წერენ ასე მეთი— დავეკითხე მე.— ჩვენც ძალიან ვეცკირს რომ ვაზეთს ამ შემთავებაში საზოგადოება შეცდომამში შეჰყავსო— მიასუხუხა მან. მარტო ამ გამოკითხვას არ დავჯერდი და სავებსაც ვეკითხე, რომ

ლებმაც დამარწმუნეს, რომ ამ სამკითხველოს არას ღირს, არაიხსნან ფული არ მიუღია; გარდა თითო-ორილა შემოწირულობისა; ხოლო თუ მართალი გნებათ, მკითხველებთან წიგნები კი ბევრი დავკარგავო. ამ გამოკითხვაში, სხვათა შორის, ისიც ვაგვიგე, რომ ეს სამკითხველო, ქალაქის ახალ მმართველობის სახლში გადაჰქეთ, სადაც მისთვის ოთახი უკვე მზათ არის და სადაც უფრო მეტს მკითხველებს შეეძლება სარგებლობა, რადგან ეს სამკითხველო აქ უკეთესათ იქნება მოწყობილი და სხეა..

ს. აკეთის შესახებაც ორი სიტყვა. ამ სოფელს სიკარგესთან, ბევრი ნაკლი და დბრკოლება აქვს საწავლობათა საქმეებში. ზოგიერთი ეკატატონები შესაბრალისათ გლეჯენ ამ სოფელს. ზემო აკეთის მცხოვრებთ, ძლიერ-ძლიერებით, სასოფლო მალაზია დაუარსებიათ და კარგათაც მიჰყავდათ ამის საქმე, მაგრამ ერთი ეკატატონის ბრძანებით, რომელსაც შემუშინებია სოფელი, რომ „თუ ახლავე არ დანგრეთ ამ მალაზიას, ეველებით, რომ ეს მოგროვილი ფული ლ სინიანი დავკარგავთო. მართლაც შემუშინებულ სოფელს დაუნგრევა ეს მალაზია.. ესევე ეკატატონი ავთ-მყოლის საზარებლათ მანეთს თხოულობს თურმე და ამბობს: „მაშ ტუელა უბრალოთ რათ მივიღო საწავლობა“. ერთი ყმაწვილი წეს აუბგებელი დაუსწავლებიათ, რადგან ეს ბატონი არ დავჯერდა წ და 7 მანეთს. თურმე, უკანასკნელი თარამეტი მანეთი აქვს დადებული ამ ეკატატონს გარდაცვალებულის დასამარხავათ.

საზოგადოთ გურიას ერთი დიდი ნაკლიც აქვს. ეს ნაკლი მდგომარეობს იმაში: გურიის ათი სოფელი რომ დაიაროთ ერთ მცოდნე ბებია ქალს ეერ იზოვით, რის გამო ათასი უბედურება სხება. ამ ცოტა ხანშიაც იყო ერთი შემთხვევა; საფელო ამალღებში შეკლისონობას გადაჰყავს საწავალი ქალი. ასეთი სამწუხარო მაგალითები ბევრი მომხდარა წინეთ და ბევრსაც მოველით. ან რომელიც გადატრჩინეთ აქაურ ბებია ქალებს, განა იმათ კი ხეირი დამართებთ?! ორივე, შეილიც და დედაც უკიდურეს მდგომარეობაში ეადრებთან, ფიზიკოთ, მაგრამ ამ შეჩეულებს კირს ათავსე უძებნის წამალს და ვართ ასე. არა უარესი სამწუხარო და საგონებელია ის გვიგომება, გურიამ ზოგიერთი მღვდლები ეითომ გიგებს რომ არჩენენ. რომ ნახათ ამ გიგების ცემა-ტყემა და წელებმა, სიბრალულის ცრემლები ვაღმოგვიყვით თვალიდან. თუმცა ძალიან იშვიათათ, მაგრამ თითო-ორილა მათგანი ეითომ და მოჩჩება, ხოლო რალა ასეთი მოჩჩენა თუ სულთ ავთწყოფობას ფიზიკური დაზიანებაც მიემატება

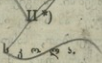
*) იხ. „სკალი“ № 43.

ეს დალოცვები იმდენს ამუშავენ ამ გაცემს თაიანთ სასარგებლოთ და იმდენ ფულსაც ახდენენბენ, რალც დასასუტებელ წამალში და დაეთინ-ს კითხვაში რომ წარმოუდგენილია.

თბაი შეთავაზურ.

ყ ვ ს ზ ე თ ი დ ა ნ .

სითყელი და სასიფლო სკოლა გერმანიში

სოფ. როტენსოლის ერთკლასიანი სკოლა 26 აგვისტოს სწავლა დაიწყო 61/2 საათზე. სკოლაში მესამე და მეოთხე განყოფილება. მე საზებირა გაცევილზე მიუღწარი. ეს შეიცავს სამ-ღეთო წერილის ამბებს ლექსათ თქმულს და აგრეთვე ლოცვებს რეფორმაციის მომხრეთა მიერ შედგენილს. ლექსები დაყოფილია მუსიკებით და თავზე აწერია ვესპან და როდის შედგენილია. მასწავლებელი კითხულობს თითო მუსიკს, ხსნის შინაარსს, დაწერის მიხეცს და სხვ. მაგ., ვასაკვეთი ლექსი შეთხ-სკლია რეფორმაციის მიერ გამოწვეულ 30 წლის ომის დროს. ატორი ღმერთს ეხვეწება რეფორმატორთა გამარჯვებისათვის. მასწავლებელი ეკითხება: როდის იყო 30 წლის ომი? რამ გამოიწვია? ვინ იყვენ შესანიშნავი სარღლები და სხვ. ბავშვები უბე-ბენ. ეს გათავდა. შემდეგი გაცევილია არითმეტიკა: ეს ორათ ნაწილდება: ანგარიში ზეპირათ და ანგარი-ში წერით აი, მაგ., რას ანგარიშობდენ ზეპირათ-1) მოხელე დღეში იღებს 3 მარ. და 60 პუ., რამდენს აიღებს ნოემბრის თვეში? მასწ. ეკითხება: რამდენი დღე აქვს ნოემბერს? 30. მაშ, გამოიყვანეთ. 2) თითო სკოლა იღებს 4 მარ. და 36 პუ., რამდენათ ღირს 10 ცალზე 3, თხროლის ერთი მეტრის ამოღება ღირს 6 მარ. და 72 პუ., რა ეღირება ერთი კილომეტრი თხროლის ამოღება? ასეთი საანგარიშო გამოყავთ 3—4 წუთში. მასწავლებელს ხელში საათი უჭირავს, როგორც კი 4 წუთი გაივლის და გამოყვანილი არ იქნება, ხელ-ახლა გაამორბებიც და ახსნიენებს. პირ-ველი ორი ბავშვმა სწრაფთ გამოიანგარიშეს, მესამეზე კი შეგვიანდათ ხუთი წუთი. აკეთებენ მხოლოთ

უფროსები, 12—13 წლისანი, უმცროსები უსმე-ნენ. მასწავ. მითხრა, ამათ უნდა უყურონ და გაიგონ, ასეთი საანგარიშო როგორ უნდა გაცეთდესო. შემ-დეგ მისცა საანგარიშო წერით, უფროსთ პროცენ-ტებისაგან, უმცროსნი წინ გამოიყვანა და დაფუძე და-უწერა: 3/10, 5/11, 7/11; ბავშვა წაიკითხა და ახს-ნა როგორ უნდა შეერთდეს. მასწავლ. აერთებს და გამოდის 15/10.—კითხვა: რამდენი მთელია? პასუხი: ერ-თი მთელი, დარჩება კიდევ 5/10. კითხვა: შეიძლება ამის შემოკლება? ბავშვები ამოკლებენ; მასწავლებელი წერს. აქ მასწ. დამწერის როლს ასრულებს, ბავშვები კი გამო-მყვანელისას. ეს დასრულდა, ახლა ზეპირათ გამოსაან-გარიშებელი მისცა: 2/7, 3/7, 4/7, 5/7, რომლებიც სამ წუთში შეაერთეს; წინ დაამწერია 4 ბავში და ხელ-ახალი კითხვა დააყენა: თითო ამთავან აქვს 1/5 მარ-კა, რამდენი აქვს ყველას? სწრაფთ მიუგეს. თითოს აქვს 2/5, ყველას? ესეც გამოიცნეს. 4 ბავშს მეორე ოთ-ხი უკან ჩამოუშვრივა. კითხვა: თითოს აქვს 4/5 მარ-კა, რამდენი აქვს რვას? მასწავლებელმა ეს დაფუძე დაწერა და დაეკითხა: რა ნაირთ შეიძლება ამის გამო-ანგარიშება? შედეგითობა—მიუგრა ერთმა.—ეს ხომ უსაშველოთ გავძელდა, უფრო ჩქარა და მოკლეთ— გამოეჩნაურა მასწავლებელი. ბავშვები დაფუძრდენ. რვას ექნება რამდენჯერ მეტი ერთზე?—რვაჯერ, მი-უგეს. ახლა კი მიხედენ, რომ საჭიროა გამარჯვება. ამით ახსნილი უკიქნა გამარჯვების პროცესი. შემ-დეგ დაუწერა რიცხუ: 6984372. ვინ წაიკითხავს? ერთაინ, ყველა აბნეულათ კითხულობს. აქ მასწ. ახსნა წაიკითხვის პლანი (ერთეული, ათეული და სხ.), მაშინ კი წაიკითხეს. შეუდგენ გაყოფას დაფუძე 2763409:603. ბავშვები ყოვერ სიტყვით და მასწავ-ლებელი წერს. ეს გათავდა. ამდროს განმავლობაში უფროსებმა გააცეთს თაიანთ საანგარიშო და უნ-ცროსებს ჩუზიარენ გაცევილში.

წ წუთი დასვენება. ქალებს საწერი მისცა, და ეავები გარეთ გაიყვანა გიმნასტიკის სათამაშოთ, რამაც 15 წუთს გასტანა. შემდეგ სკოლაში შებრუნდენ და ყველამ ერთათ სიმღერა დაიწყო. მასწავ. შემეკათხა, რა ვამღეროვო, მე ვუთხარო, რომ ახალი სიმღერა დააწყებით, მინდა ენახო, რა ნაირათ ასწავლით მე-თქი. მასწავლებელმა წაიკითხა და ახსნა ახალი ლექ-სი („ჩიტა“) და ბავშვებს უთხრა: ვადაშაღეთ სახელ-მძღვანელოს ის გვერდი, სადაც ეს ნოტებზე ვადა-ღებულო; ამასთანვე ნოტების საშუალებით იმღე-რა; შემდეგ სკრიპკა დაუკრა და ზედ დაამღერა, ყვე-ლა უყრს უფლებს. ახლა ბავშვებ მიღვა გჯერო. მასწავ. აუხსნა ნოტების ზოგი ნიშნები, ეს ნიშნავს ჩქარა სასიმღეროს, ის ნელა და სხვა, და თანაც მე განმიცხადა: ნოტები ამათ არა იციან, ამის სწავლის

*) იხ. „კვლე“ № 43.

ერთ-კლასიან სასწავლებელში ვერ დასწრებოდა, სიმღერას გაგონებით სწავლობენო. ბავშვმა ხმა მისცა, და ციკურები 1 3 5 8 გლობით წაიკითხა წინ და უკან. აქედან ამოიღო ის ხმა, რომელიც ლექსის პირველ წინადადებას უდგება. ეს ხმა რამდენიმეჯერ ააღვია. მასწავ. დაიწყო მღერა და ბავშვებაც მიყვეს, მერე ბავშვებმა დაიწყეს და მასწ. სერაპიკით მიყვა. ასე ისწავლეს პირველი წინადადება; შემდეგ მეორე და ბოლოს ყველა. მასწავ. შენიშნა: უფროებო უფრო ადრე სწავლობენ, რადგანაც სმენა უფრო გახსნილი აქვთ, ვინც უმცროსანიაო. დასამტკიცებლათ, ეს ახალ ნასწავლი მარტო დადებს ამღერა, ჩინებულთ გამოვიდა, პატარებს კი შეეშალათ. ამას შემდეგ სხვა სიმღერა ამღერა, სადაც გერმანელების სიყარაღე და ფრანგთა სილაჩრეა გატარებული. საზოგადოთ იშვიანთია ისეთი სიმღერა, სადაც გერმანია ნაქებ ნადიდები არ იყოს. 10 საათაა. შეკირდევი საბლზო წაქაღწ, კლასში შემედიდენ პირველა და მეორე გაყოფილება. აქ ათი წუთი დაეყვება. მასწავლებელმა თავის სახლში შემოიპატარა. აველით მაღლა საბოთლში, კარებზე ერთი ახალგაზრდა ქალი შემოგვევება. ეს ჩემი მიუღლოა — წარმოამიღვინა, მასწავლებელმაქმემ გაკვირებთ ეფთხარი: —მე კი შევანა თქვენ უცხოა იყავით. —ჩემი ხნის მასწავლებელი იშვიანთათ არის უცოლშვილოთა — მიპასუხა მან. ამ დაპასუხის დროს სტალიც გააწყვეს საუბრისათვის (მეორეთ), გამოატანეს კალბასი, ყველი, ბეჭეტქისი, პური და ღვინო. მასწავლებელმა მიიპასუხა: აქურთ ღვინოს ვერ ეყურები და ეს ტირალოდან გამოვიყვინო. ჩემ კითხვებზე —წუთუთ ასე პატარა სოფელს სკოლის შენახვა შეუძლია ვითქი — მან მიპასუხა: სოფელი იხდის 400 მარკას წელიწადში, ამაში 2 მარკას მოწაფეთა მშობელნი, დანარჩენს საფელი, 700 მარკას ხაზინა იძლევა, რასაცვირელია, დიდ და შეძლებულ საზოგადოებას ხაზინა ამდენს არ ეწევა. —განა ბავშვები სწავლის ფულს იხდიან? — ყველგან არა, ეს დამოკიდებულია საზოგადოების გადაწყვეტილებაზე, მაგ., დობელში სწავლის ფული გაუქმებულია. აქ კი ჯერ კიდევ ძველი წესი მეფობს, ამის მიზეზია ხოფლის დამატარებება, მცხოვრებთა სხვაგან გადასახლება (ზოგი ამერიკაში, ზოგიც ქალაქებში) და სხვა. მასწავლებლის ბინა შედგება სამი დიდი ოთახისაგან, რომლებიც ჩინებულათ მორთულ-მოწყობილია. ასე გავიხსენებ, ამას აღარც ფორტოპიანო აქვდა. ამან გამოიწვია ჩემი კითხვა, თუ რამდენი ხანია ასეთი მოწყობილება შეუძენია, რაზედაც ცოლმა მიპასუხა: —ეს ყველაფერი ქალის საქმეა, ჩემი ქმარი სანამ უცოლო იყო ერთი-ორი ოთახითა და ცოტაღუნა მებელიათაც ქაყაუილებოდა; აქ რასაც ხედავთ ჩემი სა-

კუთხრი ხარჯით შეძენილი და გაწყობილია, ეს ფორტოპიანო კი ქმარმა იკიდა მისი სურვილით, მე არ ვყარავ, მხოლოთ ის უყარავს, ესეც შეპიჯივით ნაყიდა, ახალი ღირს ათასი მარკა, ჩემი კი 450 მარკა შევიძინეთა — ეს უნდა გითხრათ — დაიწყო მასწავლებელმა — არამ ჩემწა უცოლო მასწავლებელს იმდენი პატივი და შემწეობა არა აქვს, როგორც ცოდნანს. ჯერ ერთი, ფართო ბანას არ აძლევენ, ორი ოთახიც ვყოფათ, მეორეთ, ჯამიგირაც ნაკლები აქვს და მთავრბაც ჩვეულებრავ ფულით შემწეობას, წოდებულს — alterszulage ¹⁾, არ იძლევა და თუ იძლევა ნაკლებს, უცოლშვილოთების ცოტაც ქმარია. ამიტომ უცოლო მასწავლებელი ძლიერ იშვიანთ მოვლენა. ყველა ჩემი ნაცრობი ცოლიანია. ამ ბაასით ჩამოველით სკოლაში. 10 1/2 საათზე დაიწყო სწავლა. სულ 17 შეკირდევი, (ყველა გაწყოფილება ნი) შეკირდეს შეკირდეს) ამითში ურევია ერთი 9 წლის, დანარჩენნი 8, 7 და 6 წლის. მასწავლებელმა მთხარა: რამდენიმე წლის ბავშვს ავიყვანე, რადგანაც სახლში სარლებლით გამოკრეფებთან, მშობლებმა მინდობა არაან მთელ დღეს, შან რჩება ბავშვი მარტო, არას შედგეს, არას იძენს, ასე ცხადია, გამოიჩრჩეტდება, ისეც სკოლაში ჯობს, რამეს მანაც შეიძენსო. ესენი ყველა ერთთ მიღიან სწავლაში, გარდა 9 წლისა. ის კი წინ არიან და გავეყოლიაც ვასაკეთებთათი აქს. პირველათ თქვენ ლეჟა, შემდეგ თვალსაჩინო გავეთილა სურათებით. ყველზე მიკრულიან ყველა ცხოველების სურათები; მასწავლებელი თითოეულ სურათს ჯარა ადებს და ვითებება: რა ჰქვია, სადა ცხოვრებს, რით იყვებება და ს. შემდეგ ბავშვებ ასწერენ ცხოველის თითოეულ ნაწილს ცალ-ცალკე (ფეხს, თავს, ტანს და სხ.). აქ მოწაფილებიანს ღებულაბენ რე, წლისანაა, და ხანდახან შეიდი წლისასაც მოუწყებს საპასუხო, ხოლა ექსი წლისანი ყურს უდგებენ, მხოლოთ კატის აწერაში ამითაც მიიღეს მოწაფილება, მასწავლებელი აჩვენებდა არა მარტო მთელი ცოველის სურათს, არამედ მისი თითოეული ნაწილებისასაც, ცალ-ცალკე დახატულათ, ეს გათავდა. შემდეგი გავეთილია ანგარიში, რაც მდგომარეობს რეოლების თელში: 5 და 5, 10 და 5 და ასე ასამდის. ამას 5 წლისანიც ისე აცხებდენ, როგორც უფროსნი, კიდევ უფრო მეტირცხებდენ; ამით დასრულდა ვევეთილება და მეც გამოვეთხოვე მასწავლებელს. მან ერთი ბავში გამაყოლა

1) ეს მდგომარეობის იმაში, რომ რაც ხანში შედის მასწავლებელი, მით მეტი ფულით დასმარება უძლევა ხანხანადან, ეს ამის 500 მარკადან წაღწაშია, რისკვირება, ჯამიგირს გარდა. დაწერალებით ქვეით.

მასობელ სოფელში, სადაც მასწავლებელი უნდა გამეცნო და მიეცოთა, თუ როდის შემვძლო მისი სკოლის ნახვა.

ჩემი აქ, რასაკვირებლივ, აღარ გამოეუღლებით, ყველა იმ სკოლის აწერას, რომელიც კი დაეთავლიერეთ. ეს ერთობ შორს წაყვიყვანდა და უიმისოთაც გძელი წერილი კიდევ უფრო გაგვიგებლდებოდა. მეროე მხრით, ეს სპეციალური სავანა და მის შესახებ ბევრი ლაპარაკით მკითხველს თავს მოეწყენო. ჩემი ვესურდა დავენახებინა აქაური სასოფლო სკოლის სწავლის მეთოდი და მისი წაყვანის ტენიკური მხარე. ამისათვის საქმარისი ის, რაც ზემოთ აწერეთ. აქ მკითხველი შეამჩნევდა ერთ გარემოებას: სწავლის საგნის ხშირათ ცვლის და ნაკლებ დაქვენებას. გაკეთილი გძელდება 15, 25 და 40 წუთს, იწყითათ ერთ საათს. ბავშვები ორი საათის განმელობაში ერთ ალაგას არიან და თუ არ იღლებიან, ან ხალისი არ ეკარგეთ, ამის მიზეზია ჩქარა ერთი საკრიდან მეორეზე გადასვლა. სწავლა გძელდება ხუთ საათს მასწავლებლისათვის, 2—3 საათს ბავშვებისათვის, უფროსნი დიდ ხანს რჩებიან, უმცროსნი ცოტა ხანს. ნასადილევს გაკეთილი მასწავლებლისათვის სავალდებულო არ არის, თუ კი თავის ხუთი საათი სადილობამდი შეასრულა. ზამთარში კი იძულებულია ნასადილევსათვის გადაიტანოს რამდენიმე გაკეთილი, რადგანაც სწავლა იწყება 8 საათზე და 12 საათამდი 4 საათის მეტი არ რჩება. თუ კი საზოგადოება მოისურვებს, რომელიმე განყოფილებისათვის ზედმეტ გაკეთილს, მაშინ მასწავლებელს ზედმეტ ჯამაგირს აძლევენ და ამნარათ სკოლა ნასადილევსაც იხსენება. ამას უწოდებენ Abtheilungsunterricht — განყოფილების სწავლება. ზემოთ ნათქვამიდან ჩემი დასკვნებს არ ვაკეთებთ, ეს ჩვენი პედაგოგებისთვის მიგვიწდია, ვიტყვით მხოლოთ ორიოღვ სიტყვას დისციპლინის შესახებ და მეტე გადავალოთ სახელმძღვანელოებზე, მასწავლებლის გონებრივ და ქონებრივ მდგომარეობაზე, სკოლის ადმინისტრატორულ და სხვა მხარეებზე.

სასწავლო პროგრამა

(წმდეგი იქნება)

უყონრალ-გაზეთებიდან.

ბატონაკეთი. 8 ოკტომბერს კარკასონში კრებაზე, რომელზედაც დაესწრა 1,500 კაცი, ბურჟუაზ წარმომტეა შემდეგი სიტყვა: „ჩვენი მოწინააღმდეგეები — ტქვა ბურჟუაზ — გვეუბნებიან: რა

რეფორმები გსურთ ტქვენ? ზოგეორთებრს შესახებ ჩვენ თანახმანი ვართ. მაგრამ ყველაზე უფრო გვირინდა ჩვენი რეფორმები მუშათა კანონმდებლობის შესახებ, კანონები უბედურ შემთხვევათა გამო ფაბრიკებში, მუდმივე საპენსიო კასის დაწესება მოხუცებულ მუშებისათვის, რომლებზედაც უნდა ზრუნავდეს საზოგადოება და სახელმწიფო, გადასახადის შემოღება შემოსავლის დაკვალოთ, სენატორთა — განაგარძო ბურჟუაზ — უარყოფის გადასახადი, მაგრამ, ჩემის აზრით, ამ შემთხვევაში უქანასკნელი სიტყვა უნდა ეკუთვნოდეს მთელ ხალხს. სენატორთა არჩევნის დროს, რაც მომავალ ჩანებაში უნდა მოხდეს, საქრთა ის კანდიდატები არჩვენ, რომლებიც დემოკრატულ პროგრამას აღიარებენ, რათა ამნარათ სენატს არ მიეცეთ საშუალება თავის ნება გაიყვანოს პოლიტიკურ და საფინანსო საქმეებშიო.

ოსმალეთი. ლონდონის გაზ. „Central News“ სწერენ კონსტანტინოპოლიდან: „სომხების რევოლუციონერების ჯგუფს, რომელიც ცნობილია „დაკნატუტიუნ“-ის სახელით, წეღ-ახლა მოუპირათეს საფარავების ელჩისათვის სერიოზოთ, რომელიც ნათქვამია, რომ რადგანაც ევროპა უარს ამბობს სომხების სამართლიან მოთხოვნებზეთა განხორციელებაზე, უქანასკნელნი მოახდენენ იმისთანა მანიფესტაციას, რომელიც თავისი საზარელი შედეგით გადაპარბებს ყველა აღრინდელ მანიფესტაციებს. ოსმალეთის მთავრობა ყოველგვარ ზომებს ხმარობს მოსალოდნელ უბედურებათა ასაცდენათ.

ანატოლიის უმთავრესი კომისარი, შაქირ-ფაშა, ყოველგვარ ღონის ძიებას ხმარობს, რომ სისრულეში მოიყვანოს სულთანის მიერ ნება-დართული რეფორმები, მაგრამ პროვინციების ნიეთიერი მხარე უკლებრეს მდგომარეობაშია; რადგანაც მას შემდეგ რაც რევოლუციონურ კომიტეტებმა დიდი გავლენა მოაპოვეს მცხოვრებლებზე, უქანასკნელნი გადასახადს აღარ იძლევიან; რეფორმების განხორციელება კი შეუძლებელია უამისოთ.

ინგლისი. 7 ოკტომბერს ლონდონში მოხდა დიდი ხნიდან განზრახული მიტინგი ოსმალეთის უწყალო მოქმედებათა წინააღმდეგ პროტესტის გამოხატვადელათ. ამ კრებას სხვა მიტინგებთა შორის საყოველთაო — ნაციონალური ხასითი ქჷნდა, რადგანაც იმაში ღებულობდენ მონაწილეობას შვერთებულ სარხელმწიფოს ყველა კუთხის წარმომადგენელნი, და იმად

ჩრცხვში 110 მერი სხვა-და-სხვა ქალაქებიდან. კრება მოწყვეული იყო ნაციონალური კომიტეტის მიერ, რომლის თემგდომარეთ არის ჰერკოვი ვესტმინისტრისა. უზარ-მაზარნი დარბაზი ვაგსებულთ იყო ხალხით, სადაც ნახავდით სხვა-და-სხვა პოლიტიკურ მოღვაწეთ, ანგლკანური ეკლესიის წარმომადგენლებს; ორივე პალატის წევრთ და სხვ. კრებას თემგდომარებობა და რომესტრის ვესკოპოსი. კრება ვახისნა თანაგრძნობის წერილებს წაითხვით სხვა-და-სხვა მოღვაწეთაგან, რომლებსაც კრებაზე დასწრება არ შეეძლოთ. დიდი შთაბეჭდილება იქონია სხვთა შორის გლადსტონის წერილობა. კრებამ დაადგინა ორი ვადამწყვეტილება: პრველში გამოთქმულია ზიზილი ოსმალეთში მკვლევობათა ვამო; მეორე მიმართულია იმ სახელმწიფოებთან, რომლებმაც ხელი მოაწერეს ბერლინის ხელშეკრულებას, და მოუწოდებს იმათ, რათა ბოლო მოელოს ხალხის ქლეთს და ამასთანავე საჭირო რეფორმები იქმნან შემოღებული ოსმალეთში.

* *

გეჰმანა. ამ ბოლო დროს ინგლისური ვაზეთები და საზოგადოება ძლიერ ცუდათ იხსენიებენ გერმანიას. „Times“-ს შერდგე სხვა ვაზეთებშიც. „Pall Mall“ და „Globe“-ში, დაბეჭდილია გერმანიის შესახებ მეტათ საკაცხვი წერილები. ამნარი მტრული დამოკიდებულება გერმანიისთან ფებს იღვამს თვით ინგლისის საზოგადოებაშიც. გერმანული ვაზეთები ღონღონიდან იწყებიან, რომ იქ ამ ჟამათ რე დევნიან გერმანელებს, როგორც ამ წლის დასაწყისში ტრანსვალის საქმეების გამოყო.

თ. დი ბისმარკი დიდი ხნის მივიწყებას შემდეგ ხელახლა ანტრესებს გერმანიის საზოგადოებას. საქმეის ის არის, რომ გერმანიის დიპლომატიები მეტათ მოწადინებულთ არიან ვაიგონ, თუ ვინ გამოიწვია რუსეთის დაახლოება საფრანგეთთან, რადგანაც ფორმალური დაახლოება ამ ორ სახელმწიფოთა შორის მას შემდეგ მოხდა, რაც ბისმარკი გადაყენებული იქმნა კანკლერობიდან, ამიტომ ამის ბრალი სულ მთლათ ედება კაპრიცის. მაგრამ ეს მხოლოთ პირველი შეხედვით: რუსეთის დაკეშირება საფრანგეთთან პრდაპირი შედეგია ბისმარკის პოლიტიკისა. ეს დღეს ყველასთვის აშკარაა, და თვით ბისმარკიც კი ხანია დაჩუმუნდ ამაში. ეს ვარემოება საბოლოოთ ამცირებს ბისმარკის გამჭრიახობას პოლიტიკაში და დიპლომატიაში, რაშიაც წინეთ მის მტრებსაც კი არ ჰქონდათ ეჭვი.

ამ დღეებში ვათვდა გოტაში გერმანიის სოციალ-დემოკრატების კონგრესი, რომელმაც ზოგერთ

დღეეკატების სიტყვით ძლიერ უფერულათ ჩაიარა. თვით „Vorwärts“-იც, პარტის უმთავრესი ორგანოა, აშბობს, რომ წელს არ იყო იმისთანა დიდა საკამათო საკვნები, როგორც წინეთ, რაცა აგრარული კითხვა და ჩრდილოეთს და სამხრეთს შორის ატეხილი ბრძოლა მეტათ აღელვებდა მოკამათით. მაგრამ საჭირო და სამძიმო კითხვები წელსაც ბევრი იყო დაყენებული კრებაზეო. („Русск. Бѣд.“)

* *

ინდოკათა. ინგლისურ ვაზეთებში იწერებინან, რომ ინდოეთს წელს მოელის იმნარი დიდი შიმშილობა, რომელიც მან გამოარა ამ 20 წლის წინეთ. ეიცე-კაროლი იწერება, რომ ოუდში, ჩრდილოეთ-დასავლეთ პროვინციებში, სამხრეთ და ცენტრალურ პენჯაბში, ცენტრალურ პროვინციების რამდენსამე ოლქში და ზემა ბირმაში გვალვას ძლიერ გაუფუჭებია მოსავალი. ამიტომ მოსალოდნელია, რომ შიმშილობა განდეს; მაგრამ ეიცე-კაროლი არწმუნებს ინგლისის მთავრობას, რომ ახალი არხების და რკინის გზების ვაყვანით ინდოეთის მმართველობას დიდი საშუალება ეძლევა მოსალოდნელ უზედურებასთან საბრძოლველთ, ვინც ადრინდელ შიმშილობის დროსა, ამას ვარდა პურის შეგროვებას უკვე შეუდგენ და ღარიბ მცხოვრებთა სახსარის აღმოსაჩენათ მმართველობამ განიზრახა ახალი რკინის გზების ვაყვანა და სხვა საშუალებებს მოენა მათთვის.

ბ-ნ რ. სოლილაკელს.

ქვენი მოწოდება, რომ ქართული საყმაწვილო, სახალხო და სამეცნიერო წიგნების გამოცემა, რომელსაც ამ ჟამათ მარტო მე ვაწარმოებ, საშინაგო გაესადა,—მე დიდი სიამოვნებით მიიღია და ამიტომ ვთხოვ ყველას, ვისაც სურს გულ-წრფელი მონაწილეობა მიიღოს ამ საქმეში, მომავალ კვირას, ე. ი. 27 ღვინობისთვის, შუადღის 12 საათზე, მობრძანდენ ჩემ სადგომში (ტელეგრაფის კანტორასთან ჩასახვევ გრაფის ქუჩაზე, № 5), რათა მოვილაპარაკოთ 1897 წლისათვის წიგნების გამოცემის საქმის ამსახვაობით მოწინააღმდეგეებს.

თავნე როსტომშვილი.

საქველმოქმედია საქმე

ნო რედაქტორი! უმორბილესათ ცნობათ თქვე-
ნის გაზეთის საშუალებით უგულთადაცხი მად-
ლობა გამოუცხადათ დროებით ქალაქ ელსვეტო-
პოლიში მცხოვრებს მის. ს. გურგენიძეს, რომელმაც და-
უშვითა მომაგულ ჩონჩხათის უფასო სამეთისველის 1896 წლის
წლის ეურწილი „ჩვეულის“, აგრეთვე შემოსწირა 1896 წლის
წლის ცაზეთ „ჩვეულის“ ნომრები შენებურ უდაში და
მომაგულშიც დახმარება აღკვითებ. თუ ღმერთა შევე-
წად და ეს სამეთისველი დასრულ სთავებ ჩონჩხათში,
დიდ სარგებლობას მოუტანს არა მარტო სთავებ ჩონ-
ჩხათს, ანმოდ მთელ დასავლეთ გურჯანს. აქამდის ერთი
სამეთისველიც არ მომაგულება ხანგრძობის, მიქელ მასრაი-
ლის, ჩონჩხათის, ვრუთის, ვრუთუქეთის და ჩინათის
სოფლის საზოგადოებებში და სოფლის, ნატანების და
ვრუთის რგინის გზის სადგურებზე. აი ამ საზოგადოე-
ბათა შუა გულ ადგილებზე განსწრებულ სამეთისველს
დასრუება და თხოვნა არის გაგზავნილი, სადაც ვერ დას-
რებათთვის მისდევათ. თუ ვინმემ კეთილ ინტოს
და წიგნები, ან ფული შემოსწიროს ამ სამეთისველს,
შეუძლიან გამოგზავნონ შემოწირულება შემდეგის ადრე-
რებით: **М. Ланчуги. Записывающему Чечскому**
бесплатной библиотекою в селении Чечкаты Саюну
Ефимовичу Мурвалидзе.

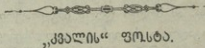
ჩონჩხათის მომაგული სამეთისველის გაზეთ
სამსონ მურგენიძე.

ქ-ნო რედაქტორი! უმორბილესათ ცნობათ ნუბ
მიბოლოთ თქვენი ბიბლიოტეკულა ცაზეთ „ჩვეულის“ სა-
შუალებით უგულთადაცხი მადლობა გამოგზავნალო შეი-
დებ პირთ, რომელმაც სთავ. ქვერის მომაგულ უფა-
სო სამეთისველის შემოსწირვას ფული და წიგნები.
თითო მანეთი: ნ. ვაიბრინმა, ივ. ცხიანმა, გრ.
შილაკაძემ და არ. გერულეიშვილმა. ათათი შურია: მ. ცა-
ხიანმა, პთილოპე ბოსოქი, ივ. სოქლიანი, ის. მწიფიშვილ-
მა, ნ. თთაგურამი, ი. დარსკვლადიქი, ნეს. თაფლამაძე, ირ.
წულამაძე და ნეს. ჩახავა. 40 კაბ. ვ. სამადალაშვილი. 30 გ.
ვაქ. ლეკავა და გ. შუაიაძე. 20 კაბ. გ. კაღაშვილი
და 25 კაბ. დ. სამჭყურაშვილი. მ. ბოჭორიაძემ 16 ცა-
ლი პართული სსვა-და-სსვა წიგნები. ივ. სტურუმი მთე-
ლი წლის 1893-ის გაზეთი „ჩვეულის“. — მ. ჯინგაძემ
1855-ის წლის გაზეთი „ჩვეულის“ და დავ. დავლამ სუ-
რთიანი. რუსთაველის, ჩინოშვილის და გრწანისის ვე-
ლისა.

სთავ. ქვერის სასაღვლო სკოლის მასწავლებლა
ვლ. ნაგბელიშვილი.

ქ-ნო რედაქტორი! როგორც უკვე მოგახსენებთ
ამ თვის 13 კვირის წარმოადგენილი გასდლათ: ნახლ-
დებულთ უბანში პართული წარმოადგენა. I კვირ გინ-
სავსე ველარ ნახავა და „პრიაკაშიავი შავთში“. რომელ-
მედრც საზოგადოება ბეგრია დაქარქან და ნახაპოკენ-
ბიც დარწენ. წარმოადგენის სრულა შემოსავლა გასდლათ
48 მანეთი და 14 კაბ. დანახავა სტენის მოწერა, ზურს.
ნა, პრიაკაშავა და სსვა წარბალი სრული 17 მანეთი და
3 კაბ. დარწა 31 მანეთი და 11 კაბ., რომელიც ცა-
მოგვარ, ჩვეულის: რედაქციის მომაგულ სკოლის გასასწე-
ლათ ნახლადგვამ. მასთანვე დიდ მადლობას უქდებან
ნახლადგვათ უბნებში უკვე იმ პირთ, რომელთაც დას-
მარება აღმოგვიბინეს და სული შევეწიწეს წარმოადგენის
გამართავში. აგრეთვე ქ. ს. ციციშვილიანს, ან. პა-
შვილიანს, ნ. ნახაშვილიანს, ე. წულაშვილიანს, ვ. ურუშაძე-
ვისანს და ი. სთათასანს. ბ. ბ. სთათაგოც, ი. კან-
დავას, ი. ს. შაველი, გ. მარსაგოც, ი. დარსკვლადიქს, დ.
შეღვლიქს, ტ. ჯანაურს, ვ. ინასრაქს, გ. ხოსროქს,
ტ. ურმინიშვილს და პართულ მომწერლთა სოროს.

გრ. ჩარკვიანი.

„კვალის“ ფოსტა.

ბათუმში, „სარდიანს“. თქვენი „ეპოკალივი“ რად-
გან არ ანათებს, არ დაბრუნდება.

კორუქტურული შეცდომების გასწორება:

„ჩვეულის“ № 40 ლექსში „ბოლოვანი“
დაბეჭდილია: უნდა იყოს:
8 სტრ. გ. ს. გაბიშვილმა — — — — — გ. ს. გამბიშვილმა.
25 სტრ. „მოსკოვის“ — — — — — „მოსკოვის“
37 სტრ. შენ ჩემო დედა — — — — — „შენ ჩემო კვლავ“
„სავის“ — — — — — „ნავის“
რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა.

განცხადება

ქ თ თ ა ი ს შ ი

დაარსებული თეატრალური კომისია ვწვევს
როგორც არისტოტელს ისე ვურთი სტენაზე არ გამო-
სულ პირთ, რომელთაც სურვილი აქვთ მიიღონ
მონაწილეობა ქუთაისის მუდმივ ქართულ დასში.
განცხადება შეუძლიათ შემოიტანონ კოსტუმ-
ტინე დიმატრის მკ პაქმას სახელზე, ქ. ქუთაისში.
(3-2).